

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Motiv vojne v *Edinosti* od leta 1912 do 1920

Študentka: Doroteja Piber

Mentor: red. prof. dr. Miran Hladnik

Ljubljana, 2016

Izvleček

V diplomski nalogi sem se osredotočila na motiv vojne. Med pregledovanjem števil *Edinosti*, pregledala sem vse številke od leta 1912 do leta 1920, torej skupaj vsega 3857 števil, sem se osredotočila na rubriko podlistek, v kateri so izhajale večinoma literarne vsebine. Najprej sem naredila bibliografijo podlistkov, da sem lažje izločila neprimerne podlistke. Z izbranimi podlistki sem se nato podrobneje ukvarjala, saj sem želela iz njih izluščiti motiv vojne. Glede motiva vojne seveda mislim na prvo svetovno vojno (1914–1918), ki je prizadela Trst in njegovo okolico, torej mesto, kjer je politično glasilo *Edinost* izhajalo. Zgodovina me že od nekdaj zanima, zato sem brez oklevanja sprejela predlagano temo. Česar nisem podrobno opisala z besedami, sem za boljšo predstavo ponazorila še z grafi. Nekatera moja predvidevanja se niso ujemala z dejanskim stanjem, presenečena sem bila nad tem, kako malo besedil z zgodovinsko tematiko je izšlo v letih vojne. Menila sem, da se bo sestava števil med vojno močno spremenila, vendar je struktura ostajala skozi vsa leta približno enaka, mogoče se med seboj številke najbolj razlikujejo v dolžini in številu rubrik. Kot samo glasilo je *Edinost* zelo raznoliko, uredniki in pisci so imeli zahtevno nalogo obveščati bralce o aktualnih dogodkih, ki jih v tistih časih ni bilo malo.

Ključne besede: *Edinost*, bibliografija, rubrika Podlistek, vojna

Abstract

In my thesis I focused on the theme of war in the journal *Edinost*. I reviewed all the numbers from 1912 to 1920, a total of around 3857 numbers. I focused mainly on the rubric Podlistek, where I found a lot of interesting stories, not only the ones with war theme. First of all, I did bibliography of all gathered information of rubric Podlistek. When I had that done, I easier exclude unsuitable contents. Then I was searching for the motive of the war. I focused especially on the First World War (1914-1918), which significantly affected Trieste and its surroundings. Trieste is important place for the journal *Edinost*, because that's where they had their's editorial. I was always interested in the motive of the war, so I'm happy to have chosen this topic, I studied the several historical books and now I am even better informed about this period of history. Firstable I wrote something of each year of the journal, then I started to study about historical novel, »feljtonski novel« and at least I illustrated it all with graphs. Thorough the research I have come to some conclusions that even surprised me. It surprised me that only few texts with historical themes emerged during the war years. I thought that the composition of the list would change dramatically during the war, but the structure remained almost the same. There are some small cahnges, like length of numbers. The editors and writers had very important and tough task to inform readers about current events, which happened almost every day during the war.

Key words: *Edinost*, bibliography, rubric Podlistek, war

Zahvala

Zahvalila bi se red. prof. dr. Miranu Hladniku za mentorstvo ter svoji družini za vso podporo pri nastajanju magistrske naloge. Iz srca bi se zahvalila vsem prijateljem, ki so me med pisanjem bodrili in mi ponudili pomoč pri razno raznih vprašanjih. Hvala.

Doroteja Piber

Kazalo vsebine

Uvod	7
<i>Edinost</i>	8
Slovenska manjšina v Italiji.....	9
Bibliografija po letih	11
Leto 1912.....	11
Leto 1913.....	12
Leto 1914.....	13
Leto 1915.....	14
Leto 1916.....	15
Leto 1917.....	16
Leto 1918.....	17
Leto 1919.....	18
Leto 1920.....	19
Zgodovinska dejstva	20
Feljtonski roman.....	23
Zgodovinski roman	27
Podlistki z zgodovinsko tematiko	30
Grafični prikaz.....	35
Zaključek.....	41
Viri in literatura	42
Kazalo grafov	44
Kazalo slik	44
Kazalo tabel	44
Priloge.....	45
Bibliografija po letnikih.....	45
Leto 1912, letnik 37	45
Leto 1913, letnik 38	48
Leto 1914, letnik 39	51
Leto 1915, letnik 40	52
Leto 1916, letnik 41	53
Leto 1917, letnik 42	55
Leto 1918, letnik 43	56
Leto 1919, letnik 44	57
Leto 1920, letnik 45	59
Seznam avtorjev	60

Uvod

Magistrska naloga je povezana z zgodovino zaradi mojega zanimanja za zgodovino, že od srednje šole naprej. Želela sem se ukvarjati z zgodovinskimi romani, a sem nato vseeno sprejela mentorjev predlog o bibliografiji podlistkov v *Edinosti*, ki bi jih povezala z motivom vojne. Pred menoj je bila zahtevna naloga, saj sem morala pregledati vse podlistke, 3857, šele kasneje sem jih preučevala. S pomočjo bibliografije sem imela boljši pregled nad podlistki, najprej sem iskala tiste z zgodovinskim motivom. Upoštevala sem vse, kar je bilo zgodovinskega, bodisi črtico bodisi roman. Iz zgodovinskih knjig sem dobila ustrezne podatke, ki so mi pomagali pri proučevanju zgodovinskih podlistkov. Razdelala sem zgodovinski ter feljtonski roman, na koncu dodala še grafe, s katerimi sem prikazala rezultate raziskava. Presenetilo me je nizko število zgodovinskih podlistkov v osmih letih. Število ženskih avtoric je ustrezalo mojim domnevam, večinoma so objavile enega ali dva podlistka. Raziskava je zahtevala razreševanje psevdonimov, večinoma sem jih našla v Kocijanovi knjigi, nekaj na spletu. Naloga je zahtevala precej napora, a zahvaljujoč končnemu izdelku je vse trud pozabljen.

Edinost

Edinost je politično glasilo Političnega društva Edinost, ki je začelo izhajati 8. januarja 1876 in je prikazovalo situacijo tržaških Slovencev ter Slovencev na področju Primorske in Istre. Program glasila je bil objavljen v prvi številki. Želeli so ustvariti neodvisno, svobodoljubno, a ne svobodnjaško, miroljubno, narodno glasilo, kar pomeni, da bo odbijal sovražne napade na slovensko narodnost, budil bo slovensko rodoljubje, z verskimi zadevami se ne bo pečal. (*Edinost* 1/1: 1) Glasilo je bilo središče širjenja narodne zavesti med tržaške Slovence. Ves čas so imeli problem s tiskanjem. Prva štiri leta so tiskali v tiskarni avstrijskega Lloyda, naslednja štiri leta v tiskarni Franca Hvale, do leta 1898 v tiskarni Dolenc, lastnika Viktorja Dolenca. Lastna tiskarna, pod imenom Edinost, je bila najprej v ulici Torrebianca, nato v Narodnem domu, od leta 1914 v Ulici sv. Frančiška, kjer so glasilo tiskali vse do nastopa fašistične oblasti. Časnik je prenehal izhajati zaradi nasilne oblasti, ki je bila naperjena proti slovenski manjšini. Septembra 1928 so *Edinost* prepovedali. Glasilo je najprej izhajalo kot štirinajstdnevnik, leta 1880 je postalo tednik; od druge polovice 1882 je izhajalo dvakrat, od začetka 1894 pa trikrat na teden v jutranji in večerni izdaji. Od aprila 1898 je izhajalo dvakrat dnevno, od 1900 pa enkrat dnevno. Leta 1893 je *Novičar* izhajal kot večerna izdaja *Edinosti*, urednik je bil Maks Cotič, tiskala pa jo je Tiskarna Dolenc v Trstu. V letih 1914 in deloma 1915 je izhajala *Večerna Edinost*. V prvem letu je izšlo 69 števil, naslednje leto 93. Založnik je bil Štefan Godina. Dolga je bila dve strani, na prvi strani je bil čez celo stran glavni naslov, nato so sledile razne rubrike: Razne politične vesti, Domače vesti, Sličice z vojne, S severnega bojišča, Oglasi. V začetku je bila naklada 700 izvodov, največja pa okoli 12.000. V glasilu ni bilo podlistkov.

Prvi izdajatelj in odgovorni urednik je bil Ivan Dolinar. Poznejši uredniki so bili Ivan Tosti, Anton Šlunder, Josip Milanič, Fran Hvala, Avgust Bremic, Viktor Dolenc, Fran Žitko, Julij Mikota, Lovro Žvab, Fran Godnik, Anton Gerbenc, Filip Peric. Leta 1879 je *Edinost* prvič dobila podnaslov, ki se je glasil Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko. Leta 1898 se je preimenoval v Glasilo političnega društva Edinost za Primorsko, z začetkom prve svetovne vojne pa je časnik ostal brez podnaslova. (*Edinost*. Wikipedija.)

Slovenska manjšina v Italiji

Po zadnjih podatkih naj bi slovenska manjšina štela od 83.000 do 100.000 avtohtonih prebivalcev slovenskega rodu, ki živijo v deželi Furlaniji – Julijski krajini že od 7. stoletja naprej. Pri popisu prebivalstva leta 1880 je bil pomemben kriterij »občevalnega jezika«. Zaradi italijanskega pohlepa so ljudi nagovarjali, naj se ne dajo pregovoriti, saj so Slovani, ki govorijo slovanski jezik. Število ljudstva bo podlaga za njihove narodne pravice. Glede na občevalni jezik so našteali 26.035 Slovencev, ni bila všteta okolica, ki ima okoli 22.000 prebivalcev, večinoma Slovencev. Tržaška občina naj bi tako leta 1880 imela nad 48.000 Slovencev. Kako krivični so bili pri popisu prebivalstva, nam nazorno opiše sledeči izrek: »Kako nesrečen sad rodi ta izrek (Umgangssprache) pri popisovanju ljudstva, to se očitno kaže dan za dnem. Na Dunaju magistratove komisije iz popisovalnih pol brišejo slovenščino ter jo nadomeščajo z nemščino. V Trstu je o tem še vse tiho, zvedeli pa smo, da nekaterim slovenskim strankam hišni gospodarji niso izročili popisnih pol in so jih izpolnili sami, da strank še vprašali niso.« (Šterbenc Svetina, Kolenc in Godeša (ur.) 2012: 48) Štetje deset let po tem je bilo podobno. Leta 1910 naj bi v Italiji živelo 128.655 Slovencev, leta 1921 že 271.305. Trst slovenski manjšini predstavlja kulturno, gospodarsko in politično središče. Manjšina živi v več občinah oziroma pokrajinah: Kanalska dolina, Rezija, Beneška Slovenija, Goriška pokrajina, Tržaška pokrajina. Slovenska zamejska skupnost se je začela oblikovati leta 1866, ko se je Benečija priključila iredentistični Italiji, ostala področja so do konca prve svetovne vojne ostala pod avstrijsko oblastjo. Z rapalsko pogodbo leta 1920 je Italija dobila slovensko Primorje, Slovence so začeli italijanizirati. Fašisti so nad manjšino izvajali hud teror, leta 1920 so požgali Narodni dom v Trstu, na Slovane so gledali kot na necivilizirano kmečko prebivalstvo, prepovedali so slovenščino v šolah in javnosti, plenili so slovenske knjige, slovensko mladino so včlanjevali v fašistično organizacijo, poitalijančevali so slovenska imena in priimke, spreminjali so jih tudi na nagrobnikih, prepovedovali so slovenske kulturne organizacije. Po drugi svetovni vojni je meja med Jugoslavijo in Italijo pomenila mejo med kapitalizmom in socializmom. S koncem hladne vojne in osamosvojitvijo Slovenije se je manjšina spet začela povezovati z matično državo. Zaščitni zakon št. 38, ki je bil sprejet leta 2001, definira skupnost, ji zagotavlja pravice, odloča o zemeljski obseg manjšine, jezikovne pravice, dvojezičnost v javnem življenju, zagotavlja obstoj šolskih in kulturnih inštitucij, vračanje nepremičnin ter finančna sredstva. Danes imajo enojezične vrtce, osnovne šole, srednje šole, izjemo predstavlja dvojezični šolski center v Špetru Slovenov, ki je bil ustanovljen leta 1984. Slovensko gledališče je bilo na začetku 20. stoletja gledališče zamejskih Slovencev v Trstu, ki je delovalo v Narodnem domu. Po požigu je leta 1945 začelo delovati kot Slovensko stalno gledališče, od takrat deluje

nepretrgoma, poklicni igralci uprizarjajo slovenske igre, repertoar pa obsega avtorje z vsega sveta. (Slovensko stalno gledališče, Trst. Wikipedija.)

Bibliografija po letih

Leto 1912

V tem letu je izšlo 41 podlistkov, od tega trije podlistki, ki imajo tri ali več nadaljevanja. Pri vseh treh gre za romane. Ostali podlistki so večinoma gledališke ocene, kritike. Podlistki niso izhajali v vsaki številki, izostali so v številkah, kjer so pisali o pomembnih dogodkih (o smrti pomembneža, o vojnih napadih). Včasih sta v eni številki izšla dva podlistka, največkrat eden v nadaljevanjih, drugi pa kot kratka ocena, kritika, predvsem z gledališkega področja (npr. Vitez iz Rdeče hiše ter Ivanka Mekindova. K nocojšnjemu poslovilnemu večeru.).¹ Poleg najpogostejše rubrike Podlistek sem v številkah zasledila tudi rubriko Brzjavne vesti, kjer so pisali o najpomembnejših aktualnih novicah (o smrti slovenskega pisatelja Mencingerja), rubriko Domače vesti, kjer so pisali o aktualnih dogodkih z domače zemlje (Žepni tat.), v rubriki Naše gledališče so obveščali o prihajajočih predstavah, pisali so kratka poročila o preteklih predstavah. V rubriki Oglasi so objavljali osmrtnice, kaj se prodaja oziroma oddaja v najem, ženitne ponudbe. Rubrike Tržaška mala kronika, Gospodarstvo, Vesti iz Goriške, Vesti iz Istre so manj pogoste. Pri zadnjih dveh je na začetku odstavka napisan kraj, od koder novice prihajajo (Iz Štanjela.). V tem letniku je naslov navadno napisan čez celo stran ali le čez pol strani, če umanjka, v levem kotu zgoraj stoji rubrika Brzjavne vesti. Rubrika Književnost in umetnost ni bila stalnica v vsaki številki, a je vseeno seznanjala bralce z aktualnimi knjižnimi izdajami. Številke so dolge 4 strani.

Slika 1: Rubrika Brzjavne vesti, vir: dlib

¹ Prvo besedilo je roman avtorja Alexandra Dumasa, drugo pa je napisal Rajner, kjer piše o tem, kako je Ivanka pripravila, da je začela igrati za njihovo gledališče.

Leto 1913

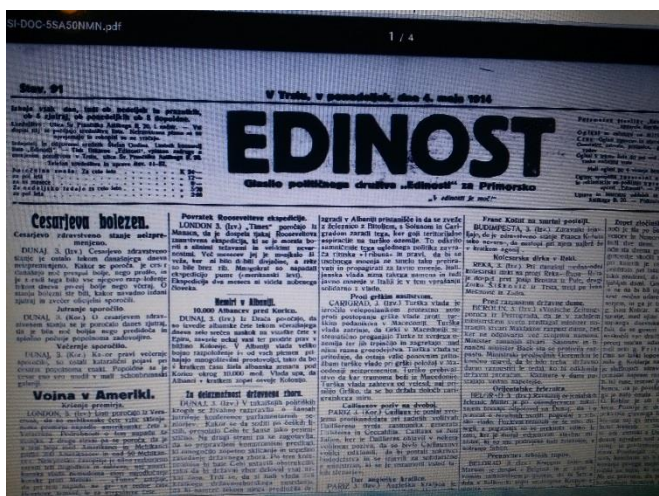
Nedeljske številke so bile dolge od osem do dvanajst strani. Navadno sta bila dva podlistka, rubrika Domače vesti, veliko oglasov, rubrika Naše gledališče, Tržaška mala kronika, Vesti iz Istre/iz Goriške. Brzobjavne vesti v tem letniku niso več na začetku, temveč bolj proti koncu. Veliko je tudi člankov, ki so obravnavani samostojno in ne spadajo pod nobeno rubriko (Ogrska volilna reforma). Rubriki Društvene vesti in Izpred sodišča sta novi. V prvi so poročali o kulturi in športu, Telovadnem društvu Sokol iz Trsta, v drugi pa o dogajanju na sodišču (Morilec – obsojen zaradi pregreška. Ubil svojega trgovskega kompanjona.). Nova je rubrika Balkanska vojna, kjer so poročali o dogodkih z bojišč. Dogodki balkanske vojne so bili velikokrat glavni naslov (Skadar pred padcem). V tem letu je podlistkov izšlo 34, nekaj manj kot prejšnje leto, od tega sedem v nadaljevanjih. Kljub vojnim dogodkom sta bili zabava in kultura še vedno na pomembnem mestu, o čemer pričajo vabila na razne dogodke, ki so bila napisana na koncu prve strani, kot kaže slika.

Slika 2: Vabila na dogodke, vir: dlib

Leto 1914

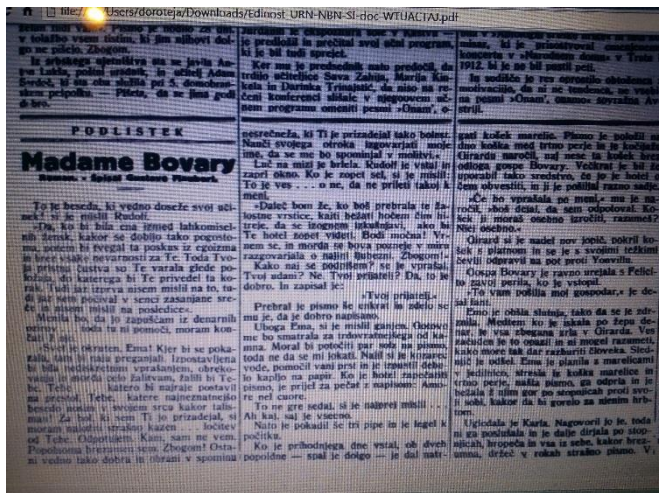
V letu začetka prve svetovne vojne je obseg številki skromnejši, kar uredniki v prvi številki pojasnijo. Zaradi tarifnega gibanja tiskarjev so časopisi izhajali v skromnejši obliki ali pa so prenehali izhajati. Gre za posledico zgodovinskih dogodkov ter hude gospodarske krize. Prosili so narodna društva in institucije, naj se zaradi omejenega prostora lista omejujejo le na zelo pomembne zadeve, opustijo naj objavljane vaj, sej. (*Edinost* 37/1: 1) Nova je rubrika Porotno sodišče, ki podrobno opisuje aktualne primere s sodišč. Še vedno obstaja rubrika Izpred sodišča, ki je navadno malo daljša. Nikoli se rubriki nista pojavili v isti številki. Letnik je izhajal v zelo drobnem tisku, kar je po mojem mnenju posledica omejenega prostora. V tem letu je *Edinost* praznovala 38 let obstoja, o čemer so se razpisali v sredo, 1. aprila, kjer so ponovno objavili program, ki so ga objavili v prvi številki, 8. januarja 1876. Hodili so po trnovi poti, a so zahvaljujoč se vztrajnosti in njihovem geslu »V edinosti je moč!« uspeli doseči, to, kar so. 28. junija se je začela prva svetovna vojna, o čemer so poročali en dan kasneje. Novico o atentatu so objavi kot glavni naslov. Glavni naslovi so postali stalnica (Vojno stanje med monarhijo in Srbijo). List se je začel širiti, v nedeljah vedno dolg vsaj osem strani, med tednom štiri. V tem letu je izšlo 11 podlistkov, od tega pet v dveh ali več podlistkih.

Slika 3: Aktualni dogodki v levem kotu zgoraj, vir: dlib

Leto 1915

V tem letu so izšli štirje podlistki, od tega je Flaubertov roman *Gospa Bovary* izhajal že prejšnje leto in se je v tem letniku le zaključil, objavili so tudi roman *Grešnice*, ki se je zaključil v prihodnjem letniku. Vmes sta izšli dve poročili. Od skupnih 442 številke so podlistki izšli le v 293 številkah. Zaradi vojnih dogodkov literatura in kultura nista bili tako pomembni, zato manjše število podlistkov. V tisku so se pojavljali prazni prostorčki, kar kaže na težke razmere tiskanja. Nedeljske številke je dolga štiri strani, ostale dve. Poleg rubrik Podlistek, Oglasi, Domače vesti, Vesti iz Istre/Goriške, sem zasledila še Izredno sodišče, Sličice iz vojne, Okrajno sodišče, Deželno sodišče ter Književnost in umetnost. Sličice iz vojne poročajo o zanimivih dogodkih z vojnih bojišč.² Rubrika Okrajno sodišče je v premem govoru pisala o zgodbah s sodišč. Glavni naslovi so bili v tem letniku stalnica.

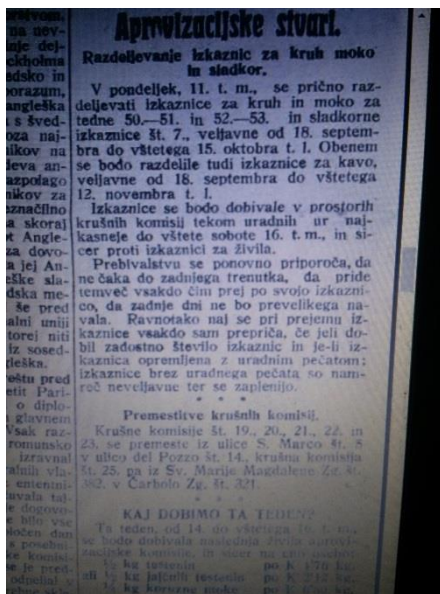

Slika 4: Flaubertov roman, vir: dlib

² Npr. o vojaku, ki je imel rano na stegnu, ki se mu je kar naprej gnojila. Po ponovni operaciji je zdravnik v rani našel pripognjene kose denarja in denarne drobce. V žepu je vojak imel denar, ko ga je krogla zadela, je denar potisnila v rano, kar je povzročilo, da kost ni bila še bolj razmesarjena. (*Edinost* 10/2 (1915))

Leto 1916

Zaradi vojne je bilo veliko člankov na to temo, npr. Učiteljstvo in vojna.³ Še vedno krajši obseg, med tednom dve strani, le v nedeljo štiri. Glavnih naslovov ni bilo več. Na prvi strani, skrajno levo zgoraj je rubrika Pregled najnovejših dogodkov. Sledila so uradna poročila (Nemško uradno poročilo, Naše uradno poročilo), poročila z bojišč (S turškega bojišča), ocena položaja (Položaj). Poleg stalnih rubrik (Podlistek, Domače vesti in Oglasi) je nova rubrika Aprovizacijske stvari, kjer so objavljali cene, ki jih je aprovizacijska komisija določila za določena živila za določen mesec. Obveščali so tudi o dnevih prodaje odrezkov. Ponovno so bili v tisku prazni prostorčki. V rubriki Razne politične vesti so pisali kratke vesti o manj pomembnih dogajanjih na ozemljih, kjer je poteka vojna (npr. obvezen pouk v Rusiji). V rubriki To in ono so poročali o zanimivostih, občasne so bile rubrike Gospodarske stvari, Kmetijske vesti ter Književnost in umetnost. Veliko se je pisalo o vojnem posojilu; 16. aprila je bil v številki prospekt objavljen čez celo stran, v nadaljnjih številkah so bili napisani razni slogani, kot so »Podpisujte vojno posojilo!« ali »Podpis vojnega posojila je dolžnost vsakega državljana!«. V tem letniku je podlistkov 24, od tega jih je 15 izšlo v dveh podlistkih ali več.

Slika 5: Rubrika Aprovizacijske stvari, vir: dlib

³ Pismo učitelja iz Istre. O tem, kako težko je med vojno, prihodka so isti kot pred vojno, izdatki pa mnogo večji. A učitelj je šola in ne smejo tarnati, otroke vojakov morajo izučiti, da bodo vojaki, ko bodo prišli domov, ponosni na njih, tako kot so se oni borili za domovino, tako so otroci skrbeli za temelj ter ga ohranjali. (*Edinost* 41/68:2)

Leto 1917

V tem letniku so izšli štirje podlistki, vsi v nadaljevanjih, saj gre za romane. Poleg osnovnih rubrik; Podlistek, Oglasi in Domače vesti, sem v tem letniku zopet zasledila Aprovizacijske stvari in Razne politične vesti. Rubriki To in ono ter Književnost in umetnost sta bili občasni rubriki. Pogosta je bila rubrika Gospodarstvo, kjer so spodbujali kmetovalce, naj obdelujejo svojo zemljo, ter pisali o raznoraznih gospodarskih stvareh (npr. pobijanje trtne bolezni »oidium«). 31. marca so obvestilo bralce, da bodo morali zaradi neugodnih razmer povečati ceno časopisa za dva vinarja, naročnina se bo povišala za 60 vinarjev mesečno. Povišala se je cena papirja, cena materiala, število prebivalstva v mestu se je zmanjšalo, kar posledično pomeni manj odjemalcev, izgubili so del Goriške, kjer se je *Edinost* dobro prodajala. V tem letniku so zopet v nedeljski številki, na zadnji strani, objavili prospekt za šesto avstrijsko vojno posojilo ter v novembru za sedmo avstrijsko vojno posojilo. V naslednjih številkah so bralce nagovarjali, npr. »Naši sovražniki hočejo uničiti Avstrijo. Hočeš k temu pripomagati? Ne, ne, ne! Podpiši vojno posojilo!« (*Edinost* 42/90: 1) Glavnih naslovov so bili redki, če so že bili, le čez pol strani. Zasledila sem tudi sezname vojnih ujetnikov.

Slika 6: Mali oglasi, vir: dlib

Leto 1918

Izšlo je 16 podlistkov, od tega štirje v nadaljevanjih. Rubrike Podlistek, Oglasi, Domače vesti, Aprovizijske stvari in Razne politične vesti so že stalnica, zasledila sem novo rubriko Prodaja kuriva, kjer je objavljeno, kje in koliko kg oglja ali premoga dobiš na rdeče ali modre izkaznice. Tisk je bil zelo droben, precej praznih prostorčkov v tisku. Glavnih naslovov v prvi polovici leta ni, proti koncu leta, ko so se razmere umirile, so se naslovi povečali (npr. Proglasitev narodnega zedinjenja vseh Jugoslovanov). Nova je rubrika Iz Jugoslavije. Oblika časopisa se je spremenila, prej so imeli eno stran razdeljeno na pet stolpcev, v tem letniku v tri. V mesecu marcu se je začela pojavljati rubrika Slovensko gledališče, kjer so pisali o preteklih ter prihajajočih dogodkih. Včasih so objavili poročilo o predstavi, drugič le glavne informacije o prihajajoči predstavi. V številki 16. aprila so objavili tobakarne in prodajalnice, kjer se je odtlej prodajala *Edinost*. 1. julija so zaradi neugodnih razmer povišali naročnino časopisa.⁴ Številke so bile dolge dve strani, tudi nedeljske so bile redko daljše. 13. decembra je bilo objavljeno obvestilo o smrti Ivana Cankarja.

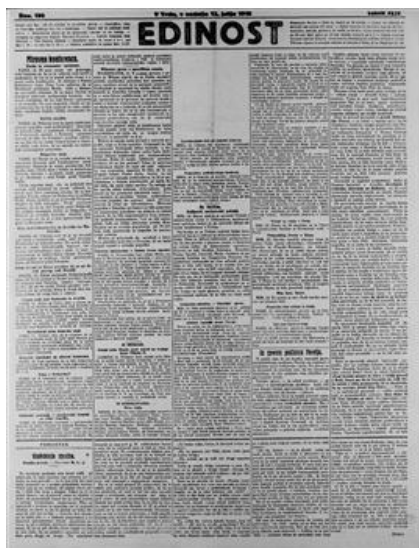

Slika 7: *Edinost* 1918, vir: dlib

⁴ V 19. stoletju so imeli prakso obnavljati naročnine tako, da so si delali reklamo s privlačnim podlistkom, npr. »Deutsche Allgemeine Zeitung bo tudi v letu 1845 izhajala na dosedanji način. Kot feljton bo v posebni prilogi pošiljala nadaljevanje romana Eugèna Sueja *Večni Jud*, ki se bere s čedalje večjim zanimanjem, takoj po njegovem izidu v časniku Constitutionnel.« (Bachleitner 2010: 69)

Leto 1919

V tem letu je izšlo 32 podlistkov, od tega 19 v dveh ali več nadaljevanjih. Številke so bile v nedeljah dolge štiri strani, med tednom le dve. S prvim januarjem so zaradi oderuških cen papirja podražili ceno časopisa. Kljub višjim cenam so upali na isto število odjemalcev. (*Edinost* 44/1: 1) Glavnih naslovov ni bilo, stran je bila razdeljena na tri stolpce. V prvih štirih mesecih je podlistek izšel le enaintridesetkrat od skupno stodvajsetih dni. Poleg treh osnovnih rubrik (Domače vesti, Podlistek in Oglasi) sem zasledila še rubriko Iz jugoslovanskega sveta,⁵ Slovensko gledališče, kjer so uprizarjali Cankarjeve drame,⁶ Razne vesti, Izpred sodišča le na začetku leta, nato Porotno sodišče, Vojaško sodišče, Borzna poročila, občasno tudi Aprovizacijske stvari, ki se nato preimenuje v Živila aprovizacijske komisije, ter Književnost in umetnost. Proti sredini leta so časopis zopet tiskan v petih stolpcih, v zelo drobnem tisku. 6. maja je bil objavljen dopis z naslovom Žensko vprašanje, kjer piska nagovarja k ustanovitvi socialne organizacije, ki bi pripomogla ženskam. Od takrat naprej do konca avgusta vsako nedeljo izhaja Ženski vestnik. Ga. Kremenova je najzaslužnejša pri boju za ženske pravice, želela je ustanoviti »Ženski dom« ter glasilo »Naša žena«, kjer bi pisali o vzgoji ter gospodinjstvu. Na polovici leta so v nedeljskih številkah uvedli rubriko Od nedelje do nedelje, kjer prvoosebni pripovedovalec razlaga o poteh življenja.

Slika 8: *Edinost* 1919, vir: dlib

⁵ Poimenovanje te rubrike je zelo nedosledno, nekajkrat sem zasledila Iz Jugoslavije, nato Drobne vesti iz Jugoslavije, a največkrat Iz jugoslovanskega sveta.

⁶ Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi.

Leto 1920

Leto 1920 je izdalo 20 podlistkov, od tega sedem v dveh ali več nadaljevanjih. Večina od teh je Feiglovih kratkih zgodb, kar 10, in imajo vsaj dve nadaljevanji. Tako plodovit avtor je bil prejšnji letnik Ivan Baloh, ki je objavil sedem zgodb. V tem letniku je izšlo 266 števil, ⁷ kar je najmanj od vseh let, ki sem jih obravnavala. V nedeljah so bile številke dolge šest strani, med tednom štiri. Številke so bile natisnjene v petih stolpcih, v zelo drobnem tisku. V tisku so bili prazni prostorčki. Poleg osnovnih rubrik Podlistek, Oglasi in Domače vesti so bile pogoste rubrike Gospodarstvo, Vesti iz Jugoslavije, Slovensko gledališče v Trstu,⁸ Književnost in umetnost, Borzna poročila, Živila aprovizacijske komisije ter rubrika Iz ...,⁹ kjer so poročali aktualne novice iz posameznih držav. Od junija se pojavlja rubrika Zadnje vesti. Leto 1920 je bilo za tržaške Slovence težko leto, saj so jim 13. julija fašisti požgali Narodni dom v Trstu, o čemer so pisali v listu dne 17. julija. Izšel je članek z velikim naslovom Dan velike nesreče za tržaške Jugoslovence.

Slika 9: Edinost 1920, vir: dlib

⁷ V januarju 27 listov, v februarju 25, v marcu 25, v aprilu 21, v maju 21, v juniju 13, v juliju 13, v avgustu 25, v septembru 22, v oktobru 24, v novembru 24 in v decembru 26.

⁸ V vseh prejšnjih letnikih se je rubrika imenovala Slovensko gledališče.

⁹ Npr. Iz Čehoslovaške, Iz Rusije, Iz Avstrije.

Zgodovinska dejstva

Zgodovinske podatke med leti 1912 in 1920, pomembne za tržaške Slovence in Slovence nasploh, sem povzemala iz knjige Petra Vodopivca *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*.

V prvi balkanski vojni (1912 in 1913) so Srbija, Črna Gora, Bolgarija in Grčija zmagale nad Turčijo. Zaključila se je maja leta 1913, druga balkanska vojna se je začela poleti, ko se je Bolgarija zaradi vojnega plena spopadla z bivšimi zaveznicami, a vojno izgubila. (Vodopivec 2006: 151–152) Balkanski vojni sta bili predhodnici prve svetovne vojne. Povod za začetek prve svetovne vojne je bil atentat na prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo soprogo Sofijo 28. junija 1914. O tem je naslednji dan poročala tudi *Edinost*. Bila sta ustreljena, napadel ju je 19-letni študent Gavrilo Princip iz Bosne, ki so ga kmalu ujeli. Časniki so pisali, da je bila avstrijska vlada po srbskem poslaniku že pred enim tednom obveščena o možnosti atentata, a ni ukrepala. Prvi neuspeli atentat se je dogodil istega dne, ko je prestolonaslednik s soprogo odšel na sarajevski rotovž, kjer so proti avtomobilu vrgli bombo. (*Edinost* 39/146: 1) Po mesecu dni je Avstro-Ogrska napovedala vojno Srbiji, kmalu se je vmešala še Italija. Veliko bojev je potekalo v Posočju in na Tirolskem. Na soški fronti,¹⁰ ki je med prvo svetovno vojno potekala od Rombona ali Velikega vrha do Tržaškega zaliva in je bila dolga 90 kilometrov, sta se bojevali italijanska in avstro-ogrška stran. Italija je sprva veljala za nevtralno državo,¹¹ dokler ni stopila na stran Francije, Združenega kraljestva in Rusije (t. i. države antante). Želela si je slovenskega ozemlja, zato je 23. maja 1915 Avstro-Ogrski, ki je bila na strani centralnih sil, napovedala vojno. Avstro-Ogrska je želela zaustaviti italijansko prodiranje v notranjost, zato je svoje vojake razporedila na obrambno črto na levi breg Soče. Teren je bil neugoden, primanjkovalo je vode. Fronto so Avstrijci oskrbovali preko prelazov Vršič in Predel ter s pomočjo bohinjske železnice. Obe strani Soče sta se začeli izseljevati. Maja in junija 1915 so italijanske čete zasedle zahodne dele Goriške in Posočja, avgusta 1916 so zasedli Gorico. S soške fronte so se začeli begunski valovi na Kranjsko, Štajersko in v begunska taborišča v Avstriji. Veliko slovenskih beguncev je bilo pregnanih v Italijo, precej jih je umrlo zaradi kolere. Boji ob Soči so trajali skoraj dve leti in pol, vse do konec oktobra 1917, ko je Avstro-Ogrska ob pomoči nemških vojakov premagala italijanske čete pri Kobaridu. (Vodopivec 2006: 156–157) Slovenci, razkropljeni po deželah, so začeli razmišljati o združitvi Slovencev, Hrvatov in Srbov v demokratično in

¹⁰ Soških bitk je bilo dvanajst.

¹¹ Londonski sporazum, 26. april 1915, je tajni dokument, s katerim je Italija prekinila nevtralnost in napadla Avstro-Ogrsko. Italija jo je sklenila z antantnimi silami, v pogodbi so ji članice prepuščale četrtno slovenskega ozemlja in skoraj tretjino prebivalstva.

samostojno telo pod habsburškim vodstvom. 30. maja 1917 so podpisali Majniško deklaracijo, ki jo je prebral Anton Korošec. Narodni program je sprožil veliko narodno gibanje, javne manifestacije in zborovanja ter zbiranje podpisov za deklaracijo, a zelenega niso dosegli. Avstro-Ogrska je razpadla 29. oktobra 1918 in istega dne je nastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov,¹² ki je obstajala le do 1. decembra, Država ni imela natančneje določenih državnih meja, v začetku novembra so začeli Italijani zasedati območja, ki naj bi jim po Londonskem paktu pripadala (Trst, Gorica). Za severovzhodni del, za Maribor in Štajersko, se je zavzel Rudolf Maister. O združitvi je Srbija razmišljala že leta 1914, natančneje 7. decembra, ko je sprejela Niško deklaracijo, v kateri je kot vojni cilj poleg osvoboditve proglasila tudi združitev Srbov, Hrvatov in Slovencev. Srbija se je želela širiti na sever, politiki, združeni v Jugoslovanskem klubu, so s srbsko vlado 20. julija 1917 podpisali Krfsko deklaracijo, s katero so se izrekli za zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev v skupno državo. Deklaracija govori »o združitvi »troimenega« naroda Srbov, Hrvatov in Slovencev v »demokratsko in parlamentarno kraljevino« pod Karađorđevići«. (Vodopivec 2006: 164) Do leta 1920 naše ozemlje ni imelo natančno določenih državnih meja, Slovenci so živeli v njim nenaklonjenih državah. Več kot tretjina Slovencev je ostala zunaj matičnega ozemlja, poleg tega so izgubili Trst, v katerem je živelo 57 000 Slovencev. Primorski Slovenci so bili med vojnima načrtno poitalijanjevani, izpostavljeni fašističnemu nasilju in gospodarsko zatirani, zaradi česar se jih je okrog 100 000 izselilo, večinoma v Jugoslavijo (okrog 70 000) ali v Južno Ameriko in drugam. Kljub temu so uspeli obdržati kulturne organizacije ter ohraniti svoj jezik in kulturo. Po prvi svetovni vojni so priključili Prekmurje, kljub slabi zavesti o tem, da so Prekmurci del slovenskega naroda. Slovensko Porabje je po trianonski pogodbi pripadlo Madžarski, Slovence so skušali pomadžariti. Slovenski jezik se je obdržal predvsem s pomočjo cerkve. (Repe 2014) S plebiscitom 10. oktobra 1920 so izglasovali (59,04 %) priključitev J Koroške k Avstriji. Med glasovalci za priključitev je bilo 12.000 Slovencev. Ozemlje je bilo razdeljeno na cono A, kjer je večinoma živelo slovensko prebivalstvo in jo je upravljala Kraljevina SHS, ter na cono B, ki je obsegala Celovec z okolico in jo je upravljala avstrijska vlada. Z rapalsko pogodbo, 12. novembra 1920, so načrtali jugoslovansko-italijansko mejo.¹³ V Italijanski kraljevini se je po pogodbi znašlo 320.000 Slovencev, 190.000 le-teh je prebivalo na skoraj izključno s Slovenci poseljenem območju (Tolmin, Gorica – okolica, Sežana, Dolina, Dekani, Marezige, Podgrad,

¹² Obsegala naj bi vse slovensko ozemlje, razen Prekmurja, vso Hrvaško razen Medžimurja, Istro, Dalmacijo ter Bosno in Hercegovino.

¹³ Od Peči prek Jalovca in Triglava na Porezen in Blegoš, od tam pa do Planine in Snežnika, kjer se je usmerila na Matulje in k Jadranskemu morju.

Jelšane, Materija, Idrija, Postojna, Ilirska Bistrica). Na teh območjih je potekala močna italijanizacija. Slovenska zamejska skupnost se je začela oblikovati leta 1866, ko se je Benečija priključila Italiji. Ostala poselitvena območja Slovencev so ostala v Avstro-Ogrski, ki je nastala leta 1867 ter obstajala do leta 1918. V eni državi sta bili združeni dve; Ogrska in Avstrija. Avstrijski cesar je bil hkrati ogrski kralj. Obe polovici sta imeli svoja parlamenta in vladi, skupna ministrstva za finance, vojsko in zunanje zadeve so urejala skupne zadeve. Pred prvo svetovno vojno je obsegala ozemlja današnje Avstrije, Madžarske, Češke, Slovaške, Slovenije, Hrvaške, BiH, ter dele današnjih ozemelj Italije, Romunije (Transilvanija), Srbije (Vojvodina), Črne Gore (Boka Kotorska), Poljske in Ukrajine. Po razpadu je 1. decembra 1918 z združitvijo Kraljevine Srbije in Država SHS nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. (Vodopivec 2006: 162–176)

Požig Narodnega doma v Trstu 13. julija 1920 je rezultat fašističnega nasilja, saj je italijanska skupnost na Slovane gledala kot na necivilizirano ljudstvo. Izvajala je poitalijančevanje s prepovedjo slovenščine v šolah in javnosti, plenitvijo slovenskih knjig, vključevanjem slovenske mladine v fašistične organizacije, poitalijančevanjem slovenskih imen in priimkov, prepovedjo slovenskih kulturnih organizacij. Narodni dom je bil zgrajen v letih 1901–1904 in je delo arhitekta Maksa Fabianija. Gre za simbol slovenske navzočnosti v mestu. Predstavljal je mesto, kjer so imele prostore številne slovenske organizacije (Sokol, Edinost). Obnovljen je bil med letoma 1988 in 1990. Sedaj je na tem mestu sedež Visoke šole modernih jezikov za tolmače in prevajalce, ki je del Univerze v Trstu, od sredine 2004 pa gosti slovensko informativno središče. (Narodni dom, Trst. Wikipedija.)

Feljtonski roman

Feljtonski roman je roman, ki je v nadaljevanjih objavljen v časnikih. Namenjen je kratkočasju, zgodba vzdržuje napetost. Ob koncu vsakega nadaljevanja avtor spravlja bralce v nestrpno pričakovanje, ki terja razrešitev, največkrat gre za rešitev ogroženega junaka iz nevarnega položaja. Feljtonski roman je večpramenska zgodba, pogosto je preskakovanje, kar v bralcu ustvarja napetost. K stopnjevanju napetosti pripomorejo tudi dramatični dialogi, ki nas vlečejo k nadaljnjemu branju. Obseg romana ni določen vnaprej, odvisen je od uspeha. Feljtonski romani naj bi se romani pisali dnevno, v skladu z izhajanjem časopisa, kar pa zelo težko dokažemo; če je zgodba popularna, jo avtor nadaljuje, če ne, se zgodba kar naenkrat konča. (Bachleitner 2014: 8) Od povesti¹⁴ se loči po tem, da sestoji iz najmanj 20 nadaljevanj. Primer feljtonskega romana je delo Josipa Vandota Begunci, ki je v letu 1916 izšlo v 27 nadaljevanjih. Gre za daljše pripovedno besedilo, ki opisuje tragične usode Primorcev, ki so morali zaradi soške fronte zapustiti svoje domove in oditi v izgnanstvo. Delo je razdeljeno na osem poglavij, vsako je naslovljeno z osebnim imenom (Lidija, Rozalka, Vida, Dolorosa, Irena, Vera, Cilka, Dora). Prvoosebni pripovedovalec opisuje na široko, vključuje detajle (npr. v dveh stolpcih opiše, kako begunci v prvem poglavju prihajajo na železniško postajo). Podlistek se navadno konča razburljivo, kar bralca vleče k nadaljnjemu branju (»In tisti trenutek sem vedel, da bom moral od zdaj naprej hoditi sam in zapuščen po trnjevih potih tujine – brez tolažbe, brez veselja ...« (Edinost 41/182: 1)¹⁵ Veliko je preskakovanja, vsako poglavje, ki je dolgo najmanj en podlistek, govori o zgodbi druge osebe. Vandotovi izgnanci se bodo v srcih vedno počutili izgnane, kljub vrnitvi v domovino. Delo bi bilo potrebno natisniti v knjižni izdaji, drugače bo utonilo v pozabo. Lahko bi ga vključili v šolske programe ter s takšnim pristopom učencem in dijakom pokazali posledice prve svetovne vojne.

Bachleitner (2014: 9) raje uporablja termin roman v časopisu kot termin feljtonski roman, saj imamo opraviti skoraj izključno z besedili, ki so bili pred ali po objavi v časopisu izdani v knjižni izdaji. Dnevno časopisje se specializira za aktualne novice, kratkočasenje je njegov postranski cilj, revije so namenjene drugačnemu občinstvu. V časopisju črta, ki ločuje poročevalske rubrike od podlistka, nakazuje mejo med stvarnimi poročili in fikcijo. Razvedrilo

¹⁴ Hladnik (1990: 36) med povesti uvršča besedila nad 10.000 besedami. Besedila z manj besed, ki na njihovo posebnost kažejo že podnaslovi, kot npr. slika, obraz, zgodba, črtica ... je označil z oznako kratka pripoved. Obseg slovenske pripovedne proze je razdelil v štiri obsegovne tipe, in sicer 10.000–20.000 besed, 20.000–45.000 besed (v tej skupini je največ povesti, a kljub temu komaj 47 %), 45.000–95.000 besed ter več kot 95.000 besed. (prav tam, 39, 44)

¹⁵ Tri pike na koncu povedi namigujejo na to, da bo pripovedovalec v naslednjem listku razkril usodo prvoosebne pripovedovalca.

temelji na ustvarjanju izmišljenih svetov, ki jih bralec primerja s svojim življenjskim okoljem. Izbira poročil upošteva tudi lokalne odnose. Lokalne teme se navezujejo na že znano in načeloma vzbudijo zanimanje. Tudi vsakdanji pripetljaji, kot so nezgode, so vredni poročanja, če se zgodijo v bližnji okolici. Če je dogodek precej oddaljen, mora biti zelo zanimiv, da bo vzbudil pozornost bralstva (npr. potop Titanika). *Edinost* je poročala o resnih temah, a ni pozabila na razvedrilo bralca. Bralca so razveseljevali s podlistki, z reklamami, s poročili z gledaliških predstav ter z rubriko Književnost ter umetnost, kjer so pisali o novostih na knjižnem trgu. Tudi rubrika *Ženski vestnik* je na zabaven in sproščen način poročala o pravicah in dolžnostih žensk.

Začetki feljtonskega romana segajo v Francijo, z romani Alexandra Dumasa (*Grof Monte Krsto*, 1845/46) ter Eugèna Sueja (*Pariške skrivnosti*, *Večni Jud*). Dumas je pomemben za uveljavitev feljtonskega romana v Italiji, kjer se je leta 1860 udeležil t. i. Pohoda tisočerih nad Palermo in je septembra z Garibaldijem vkorakal v Neapelj. Ko je živel v Neaplju, je ustanovil časopis *Neodvisnost*, v katerem je objavljal tudi sam. (Bachleitner 2010: 124) Ko se je feljtonski roman uveljavil v Nemčiji in Avstriji, je nastopil nov tip avtorja, t. i. poklicni pisatelj. Avtorji tega časa so si izkušnje nabirali kot časnikarji, največkrat kot uredniki, mnogi so se istočasno ukvarjali s časnikarstvom in pisanjem leposlovja. Časnikarstvo je od njih zahtevalo, da so bili pozorni na aktualne novice ter na odzive občinstva. Že v 19. stoletju so feljtonski romani dosegali širše občinstvo kakor romani v knjižni izdaji, zato je periodični tisk začel vlagati v leposlovje. (prav tam, 56) Zaradi oznake trivialnost je feljtonski roman pomanjkljivo evidentiran v nacionalnih bibliografijah in odsoten v nacionalnih literarnih zgodovinah. V slovenščini imamo nekaj čez 250 feljtonskih romanov,¹⁶ za prvega štejemo Jurčičev roman *Ivan Erazem Tatenbah* iz leta 1873, ki je izhajal v *Slovenskem narodu*. Četudi je prišlo do preimenovanja časnika, so feljtonski romani z nadaljevanji poskrbeli za zavest o povezavi med starim in novim časnikom. Feljtonski romani so skrbeli, da se ob obnavljanju naročnine bralci niso odločili za prekinitvev. (Hladnik 2014 v Bachleitner 2014: 127)

Podlistek je rubrika v dnevnem informativnem tisku, ki se pojavlja na dnu prve strani, včasih se nadaljuje tudi na dnu druge in naslednjih strani, lahko pa se začne šele na dnu druge strani in se nadaljuje na naslednje. Sestavljen je iz najmanj treh stolpcev, ki so z vodoravno črto ločeni od ostalih besedil. Nad naslovom podlistka je pod vodoravno črto napisana rubrika Podlistek. Najpogosteje gre za objave v nadaljevanjih, lahko imamo v enem podlistku tudi dve

¹⁶ Seznam je objavljen na https://sl.wikisource.org/wiki/Feljtonski_roman.

nadaljevanji. Na serijsko naravo podlistka opozarjajo zaključni stavek Se nadaljuje, Dalje prihodnjič, Završetek ipd. Podlistek ni nujno v vsaki zaporedni številki, umanjka v času volitev, v času smrti pomembnih ljudi, lahko ga ni za daljše obdobje. Grafična ločenost sporoča, da je vsebina podlistka drugačna od ostalih objav. Objava na prvi strani priča o pomembnosti rubrike, čeprav je njena vsebina manj resna kot ostali članki. S podlistki želijo časnik narediti bralcu zanimivejši. (Hladnik 2014 v Bachleitner 2014: 129–130) Pod rubriko Podlistek se niso nahajala le literarna besedila, temveč tudi publicistični teksti, kot so urednikovi kritični ali polemični komentarji, pisma bralcev, literarne, zlasti gledališke kritike (Leon Dragutinović: Balkanska carica), potopisi, krajepesti (Josip Jurca: Bovec), biografije (Srečko Kosovel: Branku Jegliču), zgodovinski spisi ter leposlovna besedila (kratke pripovedne proze s humoresko in koledarsko zgodbo na čelu feljtonskega romana) (Damir Feigel: Prašič). (Hladnik: 130) Skromna ali malomarna tipografija (slab papir, razmazane črke, prazni prostori v tekstu), pravopisna nedoslednost, ker ni bilo časa za lekturo in korekturo, napačno oštevilčena poglavja, vsebinske nedoslednosti (avtor je pozabil na kakšno osebo ali ji je pomotoma spremenil ime) so posledice hlastnega objavljanja. Romaneska proza v nadaljevanjih je postala mogoča, ko so štirinajstdnevnik in tednik začeli izhajati pogosteje, npr. vsak dan ali vsak drugi ali tretji dan. Tako so lahko v enem letu objavili enega ali več romanov, ponekod se je roman zavlekel v naslednje leto (kot npr. Ksaver Šandor Gjalški: Osvit). (Hladnik 2014 v Bachleitner 2014: 129–133)

Edinost je v letih 1912–1920 objavila¹⁷ 13 feljtonskih romanov, in sicer 1912 (3), 1913 (3), 1914 (0), 1915 (2), 1916 (2), 1917 (2), 1918 (1), 1919 (0), 1920 (0). Največ avtorjev se je pojavljalo samo enkrat, večkrat ko se je avtor pojavil, bolj upravičeno ga lahko imenujemo feljtonski romanopisec. V *Edinosti* sem med najpogostejšimi avtorji feljtonskih romanov v slovenskih časnikih do leta 1918¹⁸ zasledila Alexandra Dumasa, Avgusta Šenoa, Ksaverja Šandorja Gjalskega, Josipa Vandota, Prokopa Chocholouška ter Xavierja de Montépina. Če je bil časopis liberalen, je večinoma objavljaval protiklerikalne teme, medtem ko je katoliški časopis

¹⁷ Če je roman izhajal v dveh letnikih, sem ga štela k prvemu letniku, v katerem je bil objavljen.

¹⁸ »Do 1918 so bili med 143 poznanimi imeni najpogostejši avtorji feljtonskih romanov v slovenskih časnikih Miroslav Malovrh s šestnajstimi, Henryk Sienkiewicz z devetimi, Karl May s sedmimi, Alexandre Dumas in Avgust Šenoa s po šestimi, Ivan Tavčar in Ivan Turgenjev s petimi. Po štiri imajo Alphonse Daudet, Émile Gaboriau, Henry Rider Haggard in Lev N. Tolstoj, po tri Anton Koder, Fran Detela, Fjodor M. Dostojevski, Joseph Spillmann, Josef Ignacy Kraszewski, Julius Zeyer, Ksaver Šandor Gjalški in Reimmichl, po dva Matija Rode, Fran S. Finžgar, Jakob Aleševc, Josip Vandot, Alojzij Kokalj, Pavlina Pajk, Peter Bohinjec, Josip Pollak, Eugène Sue, Émile Zola, Josip E. Tomić, Velimir Deželić, Luis Coloma, Maria Cummins, Patrick Sheehan, Paul Bourget, Prokop Chocholoušek, Aleksander S. Puškin, Victor Hugo, Xavier de Montépin, Edward Bulwer-Lytton in Adolf Mützelburg.« (Hladnik 2014: 144 v Bachleitner)

objavljali protoliberalne teme. Ustvarili so se t. i. liberalni ter katoliški pisci, le malo je bilo piscev, ki so ustrezali vsem časnikom. Poznamo tudi avtorje in teme, ki so se pojavljali v vseh časnikih, npr. romani Dostojevskega ali Tolstoja, pisanja o Primožu Trubarju, o hrvaškem škofu Josipu Juraju Strossmayerju. Pri feljtonskih avtorjih je značilna psevdonimnost, anonimnost in kratičenje imen. Imena velikih klasikov so večinoma navedena že takoj ob naslovu. Delež anonimnosti se razlikuje glede na časnik, obdobje in avtorja. Če je bilo npr. izpuščeno ime poznane avtorja, lahko sumimo, da je urednik to naredil zaradi izogibanja izplačila avtorskega honorarja ali da mu ni bilo treba pridobiti dovoljenja za objavo. Največ feljtonskih romanov je bilo do preloma stoletja prevedenih., polovica iz slovanskih jezikov in polovica iz svetovnih jezikov (največ iz angleščine, francoščine). Po letu 1900 se je delež spremenil: odstotek izvirnih romanov se je več kot podvojil (z 12 na 29 %), delež slovanskih prevodov je zdrsnil na 19 %, saj sta vodstvo prevzeli poljščina in hrvaščina, delež prevodov iz svetovnih jezikov pa se je povečal na 52 %; na prvem mestu je ostala francoščina, angleščina na drugem, zelo se je povečal delež prevodov iz nemščine. Težili so k izvorni produkciji ter se oklepali konkurenčne nemščine. (Hladnik 2014 v Bachleitner 2014: 145) *Edinosti* sta bili ljubi hrvaška (Avgust Šenoa, Ivo Vojnović) in francoska literatura, kjer izstopata dva romana Dumasa v prevodu Ferda Perhavca in Flaubertova Gospa Bovary. Feljtonski romani so bili takoj po objavi v časniku ponatisnjeni v knjižni izdaji, redke izjeme brez knjižnega ponatisa pa so izginile iz literarne zgodovine (Josip Vandot, Begunci). Imena avtorjev in prevajalcev so ob naslovu največkrat umanjkala ali pa so bila nadomeščena s psevdonimi ali kraticami.

Zgodovinski roman

Kar nekaj podlistkov ima žanrsko oznako roman, v večini primerov gre za zgodovinske romane, tako da sem se osredotočila tudi na teorijo zgodovinskega romana. V pomoč mi je bila monografija Mirana Hladnika *Slovenski zgodovinski roman*, ki je izšla leta 2009. Med zgodovinske romane ali povesti štejemo dela, ki jih tja uvrščata podnaslov ali naslov, ter dela, ki izrecne žanrske oznake nimajo, jim je pa status žanra zgodovinskega pripovedništva pripisala kritika, literarna zgodovina ali knjižničarji in bralci, ker so jih k temu napeljale uporaba zgodovinskih letnic, zgodovinskih oseb in dogodkov, ter umeščenost v časovno nedoločljivo, vendar daljno preteklost. (Hladnik 2009: 9)

Če želimo natančno opredeliti vrstno oznako roman, moramo najprej razčistiti razliko med povestjo in romanom. Povest je slovensko ime za krajši, oblikovno nestremljivi roman, ki so mu spodnjo mejo določili s 50.000 besedami. Do 1950 se razmerja med vrstnima oznakama roman in povest bistveno ne spreminjajo, gredo v korist povesti. Po letu 1950 je delež povesti pri zgodovinski tematiki močno upadel, naraslo je število romanov in le-ta je prevzel vodilno mesto med vrstnimi oznakami. Do 1915 sta se oznaki povest in roman uporabljali enakomerno, med 1916 in 1935 pa je zgodovinski roman že dvakrat bolj običajna oznaka od zgodovinske povesti. (prav tam, 19)

Osrednja kategorija zgodovinskega romana je čas, in sicer preteklost. Zgodovinski roman se je začel z Walterjem Scottom, ki je v roman vnesel občutek za čas oziroma zgodovinsko zavest. Kot primer avtor navaja njegov roman *Waverly* iz leta 1814, kjer piše o državnem udaru, ki se je zgodil 60 let nazaj. Tudi iz mojih bibliografskih podatkov je razvidno, da so nekateri avtorji opisovali čas le nekaj desetletij nazaj. Alexander Dumas je v romanu iz časov francoske revolucije, kot ga je podnaslovil, z naslovom *Vitez iz Rdeče hiše*, opisoval čas v letih 1789–1799, torej le trinajst let po končanih dogodkih. Vsak bralec ter tudi vsak avtor se mora zavedati razmerja med fikcijo in faktom. Ko je Dumas za snov vzel dogodke iz francoske revolucije, je moral preučiti iste zgodovinske dokumente, kot jih mora zgodovinar, ko piše svojo znanstveno razpravo, a s to razliko, da pisatelj lahko v zgodovinska dejstva vnese tudi malo fikcije. (prav tam, 28–31)

Za uvrstitev nekega besedila med zgodovinske romane je potrebna določena literarnozgodovinska vrednost: avtorjeva rojstna letnica, njegova morebitna vpletenost v dogodke, o katerih poroča. Roman, ki govori o prvi svetovni vojni, je vojni roman, če ga je napisal nekdanji udeleženec ali avtor, ki je vsaj doživel ta čas, in je zgodovinski roman, če ga

je napisal avtor, rojen po vojni in brez izkušenj tega časa. (prav tam, 37) Potemtakem lahko rečemo, da je Dumasov roman zgodovinski roman, saj je avtor, z rojstno letnico 1802, opisoval dogodke, ki so se zgodili pred njegovim rojstvom, torej jih ni osebno doživel. Med pregledovanjem podlistkov sem našla tudi nekaj takih primerov, ki bi jih lahko imenovali vojne zgodbe, saj so avtorji čas vojne doživeli, svoje vtise, spomine so pošiljali *Edinosti*. Podlistka Mikule Letiča oziroma Fortunanta Mikuletiča, kot se glasi njegovo pravo ime, ki je živel v letih 1866–1965, so v *Edinosti* objavili v letu 1914. Nedeljsko pismo in Ponedeljsko pismo, prvo v štirih nadaljevanjih, drugo v dveh, je pisal med vojno. O aktualnih dogodkih je pisal Primožu, ki se je zdravil v Kalabriji. Zaradi neažurnosti Kalabrije so novice zelo zastarele, zato mu je poročal o vojni na Balkanu, o ustanovitvi Albanije, o volitvah v Gorici.

Kronikalni roman je posebna oblika zgodovinskega romana, v katerem je dogajanje v preteklosti predstavljeno tako, kot da bi poročilo nastalo v njegovi neposredni časovni bližini. Avtor nastopa v vlogi fiktivnega najditelja, izdajatelja, urednika ali komentatorja kronike ali rokopisa, pisem ali dnevnika, ki naj bi jih napisal star kronist. Pripoved stilistično arhaizira, da se bralec lažje vživi v situacijo. (prav tam, 38)

Zgodovinski roman se določa po naslednjih žanrskih lastnostih (prav tam, 185–204): naslov (Vitez¹⁹ iz Rdeče hiše) in podnaslov (Roman iz časov francoske revolucije), začetki (npr.: »Bilo je zvečer 10. marca v revolucijskem letu 1793. Na zvoniku cerkve Notre-Dame je odbila deseta ura. Nad Parizom je legla noč, ne šumna, viharna, razsvetljena osvetljena od bliskov, temveč mrzla in motna.« (Vitez iz Rdeče hiše) ter »Bilo je popoldne proti koncu meseca svečana leta Gospodovega 1564.« (Za staro pravdo), obseg²⁰ (10.000–20.000 besed srednja, 20.000–45.000 daljša, 45.000–95.000 dolga, več kot 95.000 besed zelo dolga proza), vrstna oznaka (povest, roman, drugo, brez) ter jezik in slog (čegar -čigar, trenotek – trenutek). Avtor monografije padce produkcije razdeli v tri obdobja, in sicer 1885–1900 ter 1915–1920 in 1945–1950. »Slednja sta seveda posledica prve in druge svetovne vojne in potrjujeta pregovor, da v vojni muze molčijo.« (prav tam, 241) Imena avtorjev večinoma niso bila navedena (npr. Pustolovčevi zapiski nimajo navedenega avtorja, za naslovom je zapisana le vrstna oznaka ter inicialke prevajalca), saj niso

¹⁹ Vitez je v srednjem veku naziv za vojaka na konju, v širšem smislu tudi naziv za fevdalca, ki je bil po predpisani proceduri proglašen za viteza.

²⁰ Po svojih izračunih sem približno izračunala obseg za prvi zgodovinski roman Jug. Predvidevala sem, da ena vrstica vsebuje 6 besed, vsak stolpec ima 30 vrstic, vsak podlistek pa 4 stolpce, saj imajo nekateri 3 nekateri pa 5 stolpcev, tako da sem vzela zlato sredino. Če 30 vrstic množim s 6, dobim 180 besed, kar pomnožim s štirimi stolpci in dobim 720 besed. Roman Jug je imel v letih 1911 in 1912 366 nadaljevanj, kar sem množila s 720 besedami in dobila rezultat 263.520 besed, kar po Hladnikovem merilu roman umešča v zelo dolgo prozo. Za primerjavo sem izračunala število besed še pri Osvitu, ki ima 126 nadaljevanj, kar sem množila s 720 besedami ter dobila 90.720 besed. Rezultat delo uvršča med dolgo prozo.

bila pomembna. Ni šlo za avtorsko promocijo, temveč za popularizacijo Slovincem pomembne teme, npr. Turki, francoska revolucija. (prav tam, 263)

Podlistki z zgodovinsko tematiko

Med pregledanimi podlistki sem izbrala 21 podlistkov z zgodovinsko temo. Podlistki so romani ali črtice, podnaslovljeni ali ne, anonimni, podpisani z inicialkami ali s pravim imenom avtorja. Pomembno je bila tema. Med podlistke z zgodovinsko tematiko sem uvrstila: Chocholouškov historični roman Jug,²¹ Dumasova romana Vitez iz Rdeče hiše²² in Akta,²³ delo Gjalskega Osvit, florentinsko novelo Norec vojvodinje, roman Rdeči mlin, Nedeljsko in Ponedeljsko pismo Letiča, delo francoskega avtorja Milijonar, ki je izginil, deli Šenoe Ilijeva oporoča in Za staro pravdo, kratko zgodbo Pod bičem Bele Kuna, pesem Soča braniteljica, pretresljivo zgodbo z naslovom Zločini reševalcev »neodrešenih« pokrajin, nikoli v knjižni obliki izdano delo Begunci, pismo Kremenove Zadnje ure v Gorici – ure groze!, roman anonimnega avtorja Pustolovčevi zapiski,²⁴ spomine Jerkiča z naslovom Moji vtisi iz dobe vojne, črtico iz ruske zgodovine Kako si je Mihael Romanov izbral nevesto,²⁵ dogodbico s francoskega bojišča Apaš ter Iz dnevnika.

Med podlistki z zgodovinsko temo se je znašla tudi pesem Soča braniteljica neznanega avtorja, podpisanega z golj z inicialko Y., ki je bila objavljena 20. februarja leta 1916 in so jo v

²¹ Prizren, Prilip, Bosna in Drinopolje, Mala Azija so prizorišča romana. V prvem delu nam pisatelj slika slavo in padec srbskega naroda na Kosovem polju. Jedro roma je ljubezen carjeve hčerke Mileve in Milana Toplice. Mileva postane sultanova žena, Milan jo želi rešiti, a dojame, da sta jo slava in bogastvo zaslepila. Milevi na ljubo postane Bajazitov pobratim in si tako onemogoči delo za srbsko stvar. V bitki pri Angori reši Bajazitovega sina, ko bi bil morda ravno poraz pri Angori osvetil bitko na Kosovem polju. Vodilna misel prvega dela je, da je bilo izdajstvo najboljših sinov srbske domovine razlog za njen propad. Drugi del romana je naslovljen »Zadnji bosanski kralj«. Tomašević zasede kraljevski prestol, ko usmrti svojega očeta, Štefana Tomaža. Zvesti kraljevi sluga Ilija Turkom iz maščevanja omogoči, da pridejo v deželo in jo zaslužijo. Vojvoda Radić pomaga St. Tomaševiću, saj si želi roko kraljice vdove. Ilija mu to prepreči, saj kraljico pelje v grobišče, kjer jo prepriča, da je Radić kriv za smrt njenega soproga. Ilija je zli duh kralja Tomaševića, saj s tem, ko maščuje kraljevo smrt, očrni Radića pred duhovščino in ljudstvom. Vzrok propada bosanske dežele je izdajstvo in neplemeniti nameni. (Molè 1913: 221)

²² Iz zgodovine zajema le toliko kot odgovarja njegovim namenom. Snov iz francoske revolucije. Skrivnostni vitez iz Rdeče hiše poskusi rešiti kraljico Marijo Antoinetto iz ječe v Templu. Kraljico ljubi, čeprav je še nikoli ni videl. Ko kraljico usmrtijo pod giljotino, se vitez sam usmrti pod moriščem. Drugi zarotniki in vsi, ki so osumljeni, da so premalo republikanski, padejo na morišču, med njimi tudi dva navdušena republikanca, Maurice in Lorin, ki nehote stopita v stik z nasprotniki. Prvi, ker ljubi aristokratinjo Genevieve, drugi, ker noče svojega prijatelja zapustiti niti tedaj, ko ta postane izdajalec republike. (Sturm 1913: 111)

²³ Akta je krasna grška deklica iz Korinta. Pri tekmovalnih igrah se zaljubi v skrivnostnega pevca, s katerim pobegne v Rim, kjer spozna njegov pravi obraz. V Rimu nas pisatelj seznanja s poganskim življenjem, z okrutnim rimskim cesarjem Neronom. Opiše nam njegove krutosti in zločine, ki jih je zagrešil celo proti lastni materi.

²⁴ Proti koncu majnika leta 18.. Prvoosebna pripoved. Predzgodba govori o pisatelju, h kateremu pride neznanec, ki je napisal knjigo Pustolovčevi zapiski ter mu zapiske ponudi, lahko izda knjigo pod svojim imenom, nujno mora nekaj zaslužiti. Povest se začne leta 1803, Francija. Luiza Basseterre je edina hčerka markija in markize Basseterre. Stara je dvajset let in je lepa ter bogata. V zgodbi je polno zgodovinskih dogodkov, ki so vplivali na rodbino. Dogovorjeni so z vikomt Labretonais, da se bosta poročila, a na koncu se ne izteče vse po pričakovanjih.

²⁵ Rod Romanov. Z Mihaelom Romanovom pride rodbina Romanov leta 1613 na prestol. Šele 15 let ima, po tradiciji so mu izbirali nevesto. V ožji krog je prišlo šest deklet, Edoksija je bila med njimi najbolj plašna, saj je bila prepričana, da ni vredna biti carjeva žena. Živele so v palači, družile so se s šestimi moškimi, ki so bili enako oblečeni, ugotoviti so morale, kdo je pravi car. Na koncu je izbral Edoksijo.

uredništvo prejeli s primorske fronte. Neznane avtorju so se v srce globoko usidrale preroške besede Simona Gregorčiča, ki je pesem Soči napisal leta 1879 in jo objavil v Stritarjevem *Zvonu*. Neznani avtor Sočo nagovarja, naj jih obvaruje pred sovražniki ter potrjuje Gregorčičeve besede, ki je pisal o tem, »da boš krvi rdela, da smrtno pesem boš sovragu pela!«. (*Edinost* 41/51: 2) Pesem je bila po vsej verjetnosti napisana med soško fronto leta 1916.

Kremenova oziroma Marija Skrinjar, rojena Manfreda, v zasebnem pismu opisuje 8. avgust, ko so bežali iz Gorice. 30. julija so Italijani obstreljevali Rafute, Panovec, Kostanjevico. Zavetje so ljudje iskali v predorih, mnogi kmetje so svoje stvari naložili na vozove ter odšli. Otroci so umirali materam v naročju. Prvoosebna pripovedovalka govori o težki ločitvi svoje družine od domačije. Odšli so v Ajdovščino, kjer jih je vlak odpeljal v begunstvo. S pismom je avtorica želela ozavestiti ljudi o posledicah vojne. Ljudje so morali bežati, zapuščali so domove in si jih ustvarili drugje, a se kljub temu niso mogli znebiti občutka nepripadnosti. (*Edinost* 41/232: 1)

Tudi dogodbica s francoskega bojišča, kot črtico z naslovom Apaš v prvi povedi označi neznan avtor, govori o tem, kako je vojna ljudi spremenila, da so poteptali vse moralne in etične principe. Med vojno bi kradli, le če bi imeli kje jemati. Zgodbo pripoveduje nemški častnik, ko so se pred Francozi skrivali v rovih. Poveljnik je vsak dan sovražnika opazoval. Nekega dne je v tabor prišel neki francoski vojak, ki je častniku prišel povedat, da bodo ubili poveljnika, če ne dobijo 500 mark. Častniku pokaže poveljnikov obesek, kjer ima sliko žene in hčere, ki ga prepriča, da mu da 1600 mark. Poveljnik po nekaj urah pride nazaj. Sovražnik je blizu, kar mu je povedal neki Francoz, ki mu je vrnil obesek. V zahvalo mu je dal 50 mark. Častnik se zave, da je šlo za apaša, tj. velikomestnega prevaranta. (*Edinost* 44/156: 4)

Pod besedila z zgodovinsko tematiko sem uvrstila tudi iz francoščine prevedeno zgodbo Pod bičem Bele Kuna, saj je Bela Kun (1886–1939) zgodovinska osebnost. Bil je madžarski komunistični revolucionar, ki je leta 1919 vodil madžarsko socialistično republiko. Po padcu le-te je emigriral v Sovjetsko zvezo. (Bela Kun. Wikipedija.) Zgodba govori o danskem podaniku, ki se je podal na Ogrsko v vojno, kjer je bil njegov vodja Bela Kun, opisuje njegov značaj, njegovo krutost. Pretresljiva zgodba z naslovom Zločini reševalcev »neodrešenih« pokrajnin, govori o Ivanu Cargnelu iz Ločnika, očetu petih otrok, ki je pri 49. letih odšel v vojsko. Žena je ostala sama z dvema sinovoma in hčerko, najstarejša sta že služila. Sin Roman se je pri lokalnem mizarju učil za poklic. Nekega dne je prišel domov prej, pred hišo se je pogovarjal s prijatelji, ko so mimo prišli italijanski vojaki s kolesi. Fante so spraševali, če so kje videli nemške vojake. Roman je odgovoril, da ne, mislili so, da je vohun, zato so ga ustrelili. Umrli je, oče je za to novico izvedel šele čez pet let. Mladeniča so ubili, ne da bi sploh bili prepričani o

njegovem vohunstvu. Dejstvo, da je oče za sinovo smrt izvedel šele čez toliko let, nakazuje na počasen pretok informacij med vojno.

V zgodbi Ivana Albrehta z naslovom *Iz dnevnika*, je glavna oseba starka, trikrat vdova, mati petnajstih otrok. V vojni je ostala sama, a je kljub vsem tegobam razmišljala pozitivno; človek se nikoli ne bi zarotil proti svojemu, vsi se borijo za dobro domovine. Ko začnejo napadati, vsi bežijo, starke nihče noče vzeti na voz. Beži z vrečko moke, ki je njeno edino premoženje, a še to ji na koncu ukradejo. Na koncu zgodbe jo vojak na konju s sabljo ubije. Vsi so hodili mimo njenega trupla, a se nihče ni zanj zanimal, saj je bilo le še eno izmed mnogih. Vojna je iz ljudi naredila živali, nihče se ni brigal za nikogar drugega kot le zase.

Osvit, podnaslovljen kot slike iz 30. let, delo Šandorja Gjalskega, pripoveduje o 22-letnem Ivanu, ki se želi s prijatelji boriti za svoj materni jezik. Pišejo in govorijo naj v hrvaščini, Madžari pa naj obdržijo latinščino, če jim je tako po volji. Ivan je pri vojakih srečal Jana Kolarja, ki ga je navdušil nad domovino in domačo besedo. V svoji vasi bi rad širil svoja prepričanja, a pri tem ni najbolj uspešen. Na vas ga veže tudi dolgoletno ljubezen, s katero na koncu ni srečen, saj nima moči pobegniti z njo. Delo sem zaradi podnaslova slike iz 30. let umestila med zgodovinska, saj sem prišla do sklepa, da pisatelj opisuje 30. leta 19. stoletja, torej čas Metternicha. V zgodbi je zgodovinska osebnost, in sicer Jan Kolar, slovaški panslavist.

Ostala dela sem obnovila le v opombah, saj je bilo že iz naslova ali podnaslova jasno, da gre za dela z zgodovinsko tematiko. Chocholouškov roman *Jug* je podnaslovljen kot historični roman. Prav tako je roman *Vitez iz Rdeče hiše* podnaslovljen kot roman iz časov francoske revolucije, torej govori o koncu 18. stoletja. Akta je tudi zgodovinski roman, saj govori o času, ko je v 1. stoletju kot četrti in zadnji rimski cesar vladal Neron. Florentinsko novelo *Norec vojvodinje* sem umestila med dela z zgodovinsko tematiko zaradi dogajanja v 16. stoletju (1532) v Italiji, torej kar nekaj časa pred avtorjevim rojstvom. Montépinov roman *Rdeči mlin* sem zaradi dogajalnega časa leta 1770 umestila med zgodovinska dela. Roman se dogaja v Franciji, ko se je prestolonaslednik Ludvik XVI. poročil z avstrijsko princeso Marijo Antoinetto. Oba sta zgodovinski osebnosti, izpričana so dejstva okoli njune poroke, ona je bila, ko sta se poročila meseca aprila, stara le 14 let in 5 mesecev. (Marija Antoinetta. Wikipedija.) Obe pismi Mikula Letiča lahko danes služita kot zgodovinski dokument, ki nam poročata o vojnih razmerah.

Roman *Milijonar*, ki je izginil ima zgodbo postavljeno v 18. stoletje, v Pariz. Zgodba se začne 12. januarja 1721, ko so usmrtili Louisa Dominiqua Cartoucha, večletnega roparja. Pred smrtjo je izdal vse svoje pajdaše, saj je mislil, da so ga le-ti izdali. Nato pisatelj preskoči na Bricheta,

sodnega odvetnika, ki je leta 1697 obogatel s svojim marljivim delom, čeprav so nekateri trdili, da je obogatel s pomočjo upravljanja premoženja vojvode de Vironne. Pred smrtjo posle preda svojemu sinu. Po očetovi smrti sin ni srečen, zato se odloči, da bo izginil. Konec je srečen, saj se zopet prikaže na poroki svoje hčere, a je njegovo izginotje sumljivo, saj so ga povezovali z zločincem Louisom. Ugotovili so, da ga je Louis zamenjal z nekom, ki mu je podoben. Louis Cartouche je francoska zgodovinska osebnost, poznan kot človek, ki je kradel bogatim ter dajal revnim.

Delo Šenoje *Za staro pravdo* je izdajal že podnaslov: zgodovinska povest iz XVI. stoletja. Izvirni naslov je *Seljačka buna*, kar v prevodu pomeni hrvaško-slovenski kmečki upor, ki je izbruhnil leta 1573 zaradi večanja bremen na posestvih Ferenc Tahija (dajatve, pretirana tlaka). Eden od vodij upora je bil Matija Gubec, ki so ga ujeli v bitki pri Stubičkih Toplicah ter ga peljali v Zagreb, kjer so ga javno mučili, mu naredili razbeljeno železno krono in ga razčetrili. (Matija Gubec. Wikipedija.) Povest se sicer začne proti koncu svečana 1564, ko se vdova Uršula Heingova dobi z Mihajlom Palffinijem, služabnikom svojega sorodnika. Oba se borita za veliko posestvo, ki si ga želita prilastiti, v zgodbo so nato vpleteni zgodovinski dogodki.

Ilijeva oporočka nima podnaslova, zgodovinsko tematiko sem razbrala šele po prebrani zgodbi. Tudi dogajalni čas ni natančno določen. Zgodba se začne z dokumenti, ki jih odvetniku pošlje dubrovniški župnik ter ga prosi, naj preišče, kam je prišla oporočka Ilije Radića, ki je umrl leta 1805 v Zagrebu, torej pred 70. leti.²⁶ Mož je bil premožen, nekaj je zapustil ženi in hčeri, siromakom, cerkvi, tudi na svoje ostale sorodnike ni pozabil. Odvetnik odkrije, da je proti koncu vladanja Marije Terezije ubog prišel v Zagreb iskat delo. Tudi hčerki Marici ostane le s srebrom okovana palica, s katero je njen oče prišel v Zagreb in s katero ona sedaj odhaja.

Iz francoskega okolja je tudi roman Pustolovčevi zapiski, ki se dogaja leta 1803. Jerkičevi spomini z naslovom *Moji vtisi iz dobe vojne* nam zopet nudijo vpogled v vojno dogajanje. Prvoosebni pripovedovalec poroča o dogajanjih v Gorici, na Brdih, ob Soči, kjer je potekala soška fronta. Pregnanci, begunci, gredo do vlaka, ki jih bo odpeljal v izgnanstvo, v smrt. Opisuje občutke v izgnanstvu, misli na domovino, Jugoslavijo, za katero se moramo boriti. Temo begunstva in izgnanstva sem našla tudi v Vandotovem daljšem pripovednem delu z naslovom *Begunci*. Pisatelj je osnoval osem poglavij, vsako je naslovljeno z drugačnim osebnim lastnim imenom.²⁷ Pripoveduje o usodah Primorcev, ki so med boji na soški fronti

²⁶ Po tem podatku sem sklepala, da je dogajalni čas zgodbe leto 1875. Pripovedovalec raziskuje preteklo zgodbo. Avtor (1838–1881) je dogajanje umestil v čas njegovega življenja.

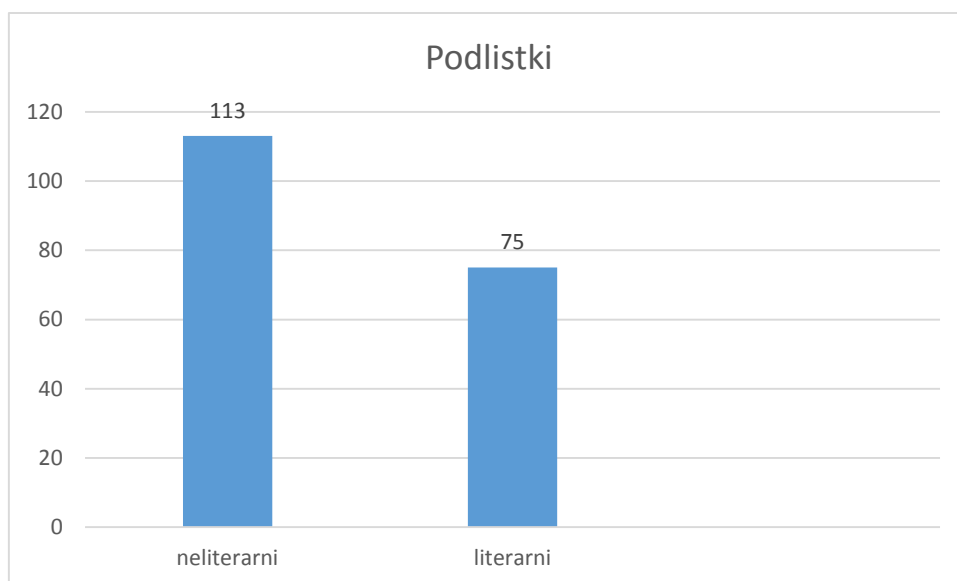
²⁷ Lidija, Rozalka, Vida, Dolorosa, Irena, Vera, Cilka, Dora.

morali zapustiti svoje domove in oditi v izgnanstvo. Kot zadnje delo z zgodovinsko tematiko naj omenim črtico iz ruske zgodovine Kako si je Mihael Romanov izbral nevesto. Gre za humorno kratko zgodbo, ki opisuje izbiranje neveste Mihaelu. Izbrali so mu Evdokijo Luknjanovno, s katero se je Mihael Fjodorovič Romanov tudi v resnici poročil. Gre za zgodovinsko osebnost, v zakonu se mu je rodilo deset otrok, od tega so le štirje dočakali odraslo dobo.

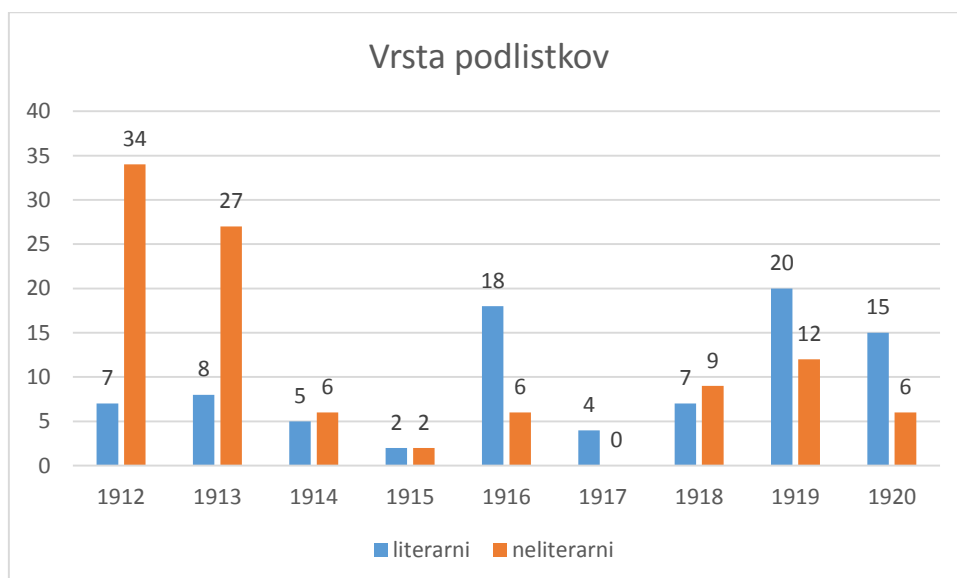
Število zgodovinskih pripovedi je glede na skupno število vseh podlistkov nizko, a gre po večini za obsežna dela. Tudi če je avtor pisal o izkušnjah svojega življenja, sem delo umestila med zgodovinska, saj z današnjega vidika takšen dokument velja za zgodovinskega.

Grafični prikaz

V tem poglavju sem v obliki tabel in grafov prikazala rezultate svojega raziskovanja. Spodnji graf prikazuje, koliko je bilo v vseh letih podlistkov. Razdelila sem jih na dve skupini, na literarne in na neliterarne. Med prve sem štela romane, zgodbe, povesti, novele, spomine, med neliterarne pa vsa gledališka poročila, komentarje z iger, urednikove komentarje, pisma bralcev, potopisne podlistke, podlistke, ki so govorili o določenem kraju. Neliterarne vsebine je bilo več, saj je podlistkov z neliterarno vsebino 113, literarnih pa 75.

Graf 1: Število podlistkov

Graf 2: Vrsta podlistkov po letih

Po letih sem razdelila literarne in neliterarne podlistke²⁸ (Graf 2, Tabela 1). V tem primeru nisem razločevala med literarnimi in neliterarnimi. Največ podlistkov ima prvi letnik, sledi mu drugi, na tretjem mestu je predzadnji letnik. Najmanj jih imata letnika 1915 in 1917, oba po štiri podlistke, v letu 1917 so bili vsi literarni, leta 1915 dva literarna, dva neliterarna. Kljub temu da ima zadnji letnik najmanj izdanih števil, je s podlistki precej močno založen.

Tabela 1: Število podlistkov po letnikih

število podlistkov	1912	41	
leto	1913	35	
	1914	11	
	1915	4	
	1916	24	
	1917	4	
	1918	16	
	1919	32	
	1920	21	

Raziskovala sem, koliko števil je izšlo v posameznem letniku. (Tabela 2) Zmotno je bilo misliti, da bo največ števil tam, kjer je izšlo največ podlistkov, torej v prvih dveh letnikih. Največ števil je izšlo v letu 1916, 364, časopis le dvakrat v letu ni izšel.²⁹ Podlistkov je največ izšlo leta 1912, izšlo je 363 števil, le ena številka manj kot leta 1916. Leti 1914 in 1915 sta imeli več števil, kot je napisano v tabeli, saj nisem upoštevala izdaj *Večerne Edinosti*, ki je leta 1914 izšla 69-krat, leto kasneje pa 93-krat. Števil nisem upoštevala zaradi osredotočenosti na številke *Edinosti*. Vseh osem let, od leta 1912 do leta 1919, je list izhajal skoraj vsakodnevno, največja kriza je uredništvo prizadela leta 1920, ko so izdali le 266 števil, umanjalo je 100 števil. Predvidevam, da je vsega tega kriv požig Narodnega doma, kjer je časopis imel svoje prostore.

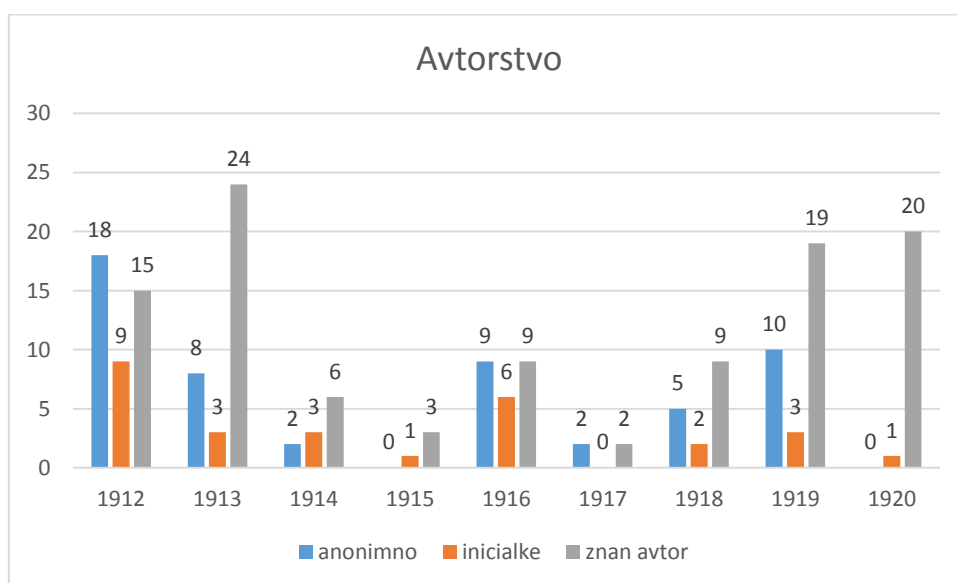
²⁸ Če je podlistek izhajal konec prejšnjega leta ter se je nadaljeval v naslednji letnik, sem ga štela k obema letnikoma. Npr. roman *Gospa Bovary* je začel izhajati konec leta 1914 ter nato še 68 števil v letu 1915. Roman sem štela v obe leti.

²⁹ Leto 1916 je bilo prestopno leto.

Tabela 2: Število listov po letih

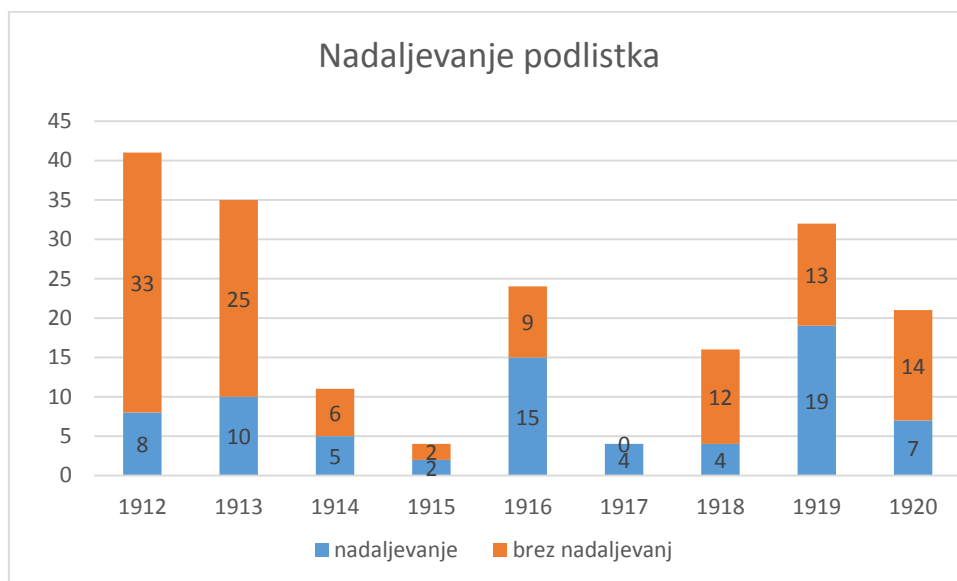
leto	število listov
1912	363
1913	345
1914	331
1915	349
1916	364
1917	358
1918	358
1919	356
1920	266

Pri vprašanju avtorstva sem upoštevala vse podlistke. Vsa zbrana imena sem razdelila v tri rubrike, in sicer znan avtor, inicialke ter anonimno. Največ podlistkov ima znanega avtorja, le v letu 1912 je bilo anonimnih podlistkov več. Če je bilo ime zapisano z inicialko, priimek pa ne, sem avtorja štela pod znane avtorje (npr. M. Skrbinšek). V letih 1915 ter 1920 ni nobenega podlistka z anonimnim avtorjem. Delež anonimnosti je vseeno visok, v letu 1916 je izenačen z deli, ki imajo znanega avtorja. Pregledala sem tudi imena ženskih avtoric. V Edinosti so med neanonimnimi avtorji ustvarjale štiri ženske: Marica Bartolova, Ljudmila Prunk – Utva, Marija Kmetova ter Marija Skrinjar – Kremenova. Bartolova je objavila dva članka, Utva enega, dvakrat je njeno ime omenjeno v naslovu članka, Kremenova z dvema ter Kmetova z eno objavo.

Graf 3: Avtorstvo

Raziskala sem, koliko podlistkov se nadaljuje v naslednjo številko. Upoštevala sem vse podlistke, da sem podlistek vključila v nadaljevalni podlistek, je moral imeti vsaj dve nadaljevanji. Precej podlistkov je imelo le dve nadaljevanji ali mogoče tri. Leta 1915 sta kategoriji izenačeni. V nadaljevanju sta napisani dve literarni deli, Gospa Bovary ter roman Grešnice, medtem ko en podlistek obsega poročilo s koncerta drugi pa je posvetilni zapis ob jubileju Maksa Cotiča. Nadaljevalnih podlistkov je več, saj takšni podlistki pritegnejo bralce, da list kupujejo ali pa se nanj naročijo.

Nadaljevalne listke sem razdelila po kategorijah:³⁰ od dveh do dvajsetih nadaljevalnih podlistkov, od enaindvajset do sedemdeset, od enainsemdeset do sto, od sto enega do sto petdesetega ter kategorija nad sto petdeset podlistkov. Največ podlistkov je v prvi kategoriji, veliko podlistkov je z dvema nadaljevanjema, sploh v zadnjih dveh letnikih; zgodbe Ivana Baloha ter Damirja Feigla. Najšibkejša je predpredzadnja kategorija, s petimi podlistki, ki imajo od 71 do 100 podlistkov. Predzadnja in zadnja kategorija sta precej izenačeni, v prvo se je uvrstilo 8 podlistkov, v zadnjo pa 9. Največ podlistkov ima roman Grešnice iz leta 1915, in sicer 270 (235 v letu 1915 ter 35 v naslednjem letu). V letu 1912 je roman Jug v najvišji kategoriji, saj so ga začeli izdajati leta 1911, kjer je izšlo 149 nadaljevanj, v letu 1912 24. V leto 1913 se je nadaljeval Osvit, s skupno 123 nadaljevanji, v naslednje leto pa Rdeči mlin, ki je začel izhajati proti koncu leta 1913 (21 podlistkov), v naslednjem letu je izšlo še 200 nadaljevanj. Gospa Bovary se je zaključila v letu 1915 (60 + 72 podlistkov). V letu 1916 je

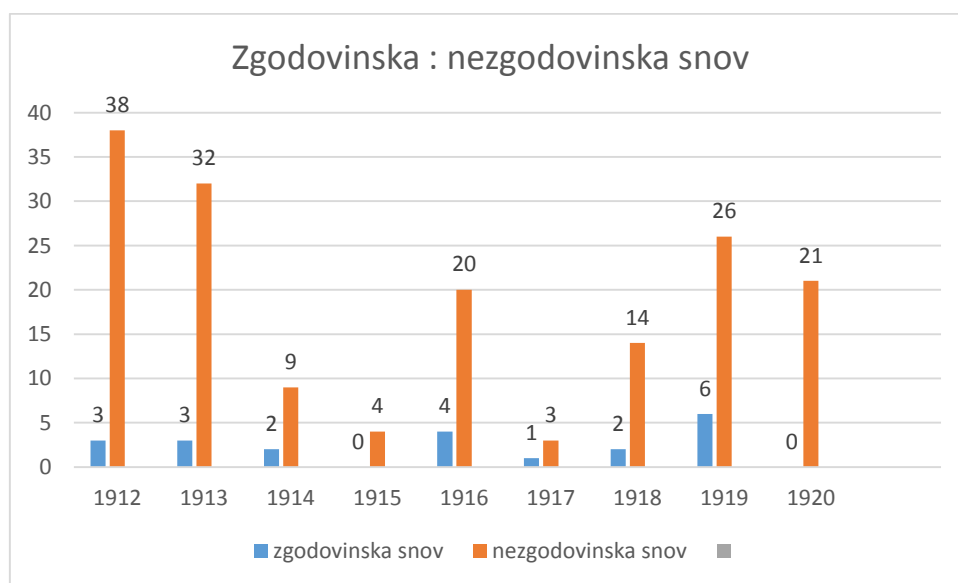
³⁰ Podlistki, ki so se nadaljevali v naslednji letnik, so v naslednjem letniku označeni kot (+1). Če bi podlistek pisala samo v en letnik, na koncu skupno število podlistkov na letnik ne bi ustrezalo, saj sem pri štetju le-teh podlistek, ki se je nadaljeval v naslednji letnik, upoštevala pri obeh letnikih.

začel izhajati roman Njegov čas, ki se je zaključil v naslednjem letu (69 + 9 podlistkov), v katerem je izhajal najobsežnejši roman v enem letniku Milijonar, ki je izginil, in sicer v 216. nadaljevanjih. V tem letu je začel izhajati roman Slovanska strast, ki se je zaključil leta 1917 (30 + 86 podlistkov), v istem letu je s 157 podlistki izšel roman Pustolovčevi zapiski. Predzadnje leto je začela izhajati zgodovinska povest Za staro pravdo, ki se je zaključila v zadnjem letu (72 + 90 podlistkov).

Tabela 3: Nadaljevalni podlistki po kategorijah

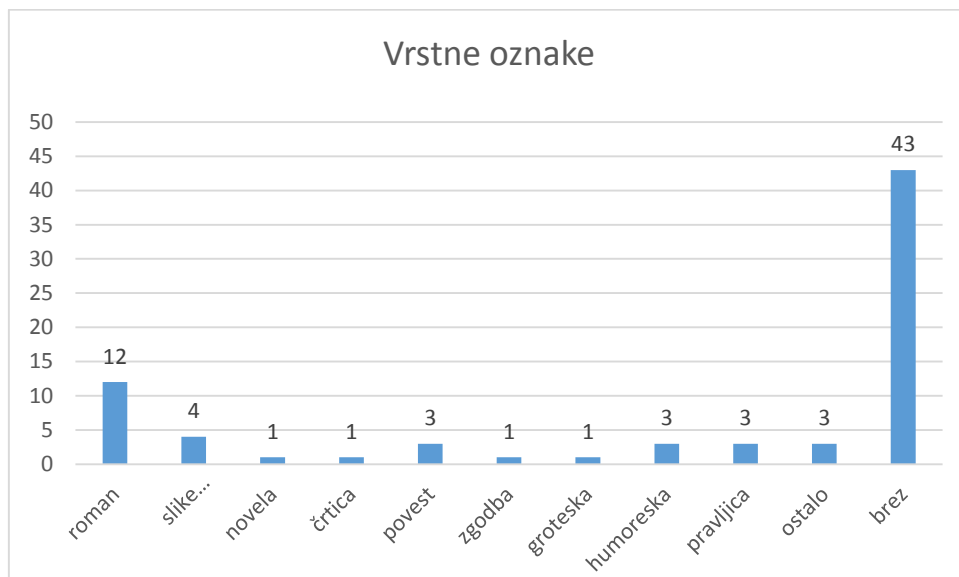
	2-20	21-70	71-100	101-150	nad 150
1912	5	0	0	2	1
1913	3	3	2 (+1)		1
1914	2	1	0	1 (+1)	
1915	0	0	0 (+1)		1
1916	10	3	0	1 (+1)	
1917	0	0 (+1) + 1		1	1
1918	2	0	0 (+1)		1
1919	16	2	0	0	1
1920	4	1	1	0 (+1)	

Podlistke sem razdelila na tiste z zgodovinsko snovjo in nezgodovinske. Že na prvi pogled lahko vidimo, da je več nezgodovinske tematika, saj so v letnikih objavljali veliko gledaliških komentarjev, poročil o dogajanju v gledališču, kar nekaj opisov krajev, spise o raznih boleznih (jetika), kako se pozdraviti s sončnimi kopelmi. Največji delež zgodovinske snovi je leta 1919, ko je izšlo 6 zgodovinskih podlistkov. V letih 1915 in 1920 ni nobenega listka z zgodovinsko snovjo.

Graf 4: Tema podlistkov

Pri vrstnih oznakah sem upoštevala samo literarne podlistke. Največ podlistkov je brez oznake, sledi oznaka roman, naštela sem jih kar 12. Vse ostale kategorije so slabo zastopane. Vrstne oznake sem razbrala iz podnaslova, v nekaj primerih že iz naslova (Tržaške slike, Pravljičica o nečem).

Zaključek

V magistrski nalogi sem se ukvarjala z zgodovinskim motivom vojne v časopisu *Edinost*. V rubriki Podlistek so izhajale vsebine z zgodovinsko temo. Po narejeni bibliografiji podlistkov sem pričela z raziskavo, kjer sem iskala podlistke z zgodovinsko temo. Zaradi zgodovinskih dejstev sem prebrala kar nekaj zgodovinskih knjig. Motiv vojne sem našla v 21 podlistkih, večina jih je v obliki spominov (Niko: Iz mojih balkanskih spominov) ali pisem (Mikula Letič: Nedeljsko pismo), kjer avtorji opisujejo grozote vojne. Podlistke sem razčlenila na literarne in neliterarne, z zgodovinsko in nezgodovinsko snovjo, ukvarjala sem se z vprašanjem avtorstva. Precej podlistkov je bilo podpisanih s psevdonimom, pri razreševanju le-teh sem si pomagala s Kocijanovima knjigama. Posvetila sem se tudi ženskim avtoricam, v pregledanih letih so objavljale le štiri, vsega skupaj šest objav. Pomembno je objava ne število. Objavljale so svoja dela, le Bartolova je pisala članke. Pisanje magistrske naloge je bilo kljub dolgotrajnemu delu vredno truda. Odkrivala sem dlib, kot že pri pisanju diplomske naloge, poučila sem se o razmerah tržaških Slovencev pred in med prvo svetovno vojno. *Edinost* je raznoliko glasilo, primerno za vsakega bralca.

Viri in literatura

Barbara Šterbenc Svetina, Petra Kolenc in Matija Godeša (ur.): *Zgodovinski pogledi na zadnje državno ljudsko štetje v Avstrijskem primorju 1910. Jezik, narodnost, meja*. Ljubljana, Založba ZRC, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 2012. 47–50.

Bela Kun. Wikipedija 9. sep. 2016.

Božo Repe: *Slovenci in prva svetovna vojna. V: Večen bo na vas spomin*. Ljubljana : Urad vlade RS za komuniciranje, Nacionalni odbor, 2014. 100letprve.si 8. sep. 2016.

Dr. Fr. Sturm: Aleksander Dumas star., Vitez iz Rdeče hiše. *Ljubljanski zvon* 1913, let. 33, št. 2, str. 111. Tudi na spletu.

Dr. Rudolf Molè: Prokop Chocholoušek, Jug. *Ljubljanski zvon* 1913, let. 33, št. 4, str. 221. Tudi na spletu.

Edinost. Wikipedija 23. avg. 2016.

Edinost. Wikivir 28. maj–12. sep. 2016.

Edinost. Digitalna knjižnica Slovenije 28. maj–12. sep. 2016.

Gregor Kocijan: *Slovenska kratka pripovedna proza 1892–1918: Bibliografija*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1988.

Gregor Kocijan: *Slovenska kratka pripovedna proza 1919–1941: Bibliografija*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1999.

Marija Antoinetta. Wikipedija 7. sep. 2016.

Matija Gubec. Wikipedija 9. sep. 2016.

Miran Hladnik: *Slovenska kmečka povest*. Ljubljana: Prešernova družba, 1990. 36–44.

Miran Hladnik: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009.

Narodni dom, Trst. Wikipedija 1. sep. 2016.

Norbert Bachleitner: *Začetki evropskega feljtonskega romana*. S spremnim besedilom Mirana Hladnika *Začetki slovenskega feljtonskega romana*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Peter Vodopivec: *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. do konca 20. stoletja*. Ljubljana: Modrijan, 2006 (139–176).

Slovensko stalno gledališče, Trst. Wikipedija 25. avg. 2016

Kazalo grafov

Graf 1: Število podlistkov	35
Graf 2: Vrsta podlistkov po letih.....	35
Graf 3: Avtorstvo	37
Graf 4: Tema podlistkov	39

Kazalo slik

Slika 1: Rubrika Brzjavne vesti, vir: dlib.....	11
Slika 2: Vabila na dogodke, vir: dlib.....	12
Slika 3: Aktualni dogodki v levem kotu zgoraj, vir: dlib	13
Slika 4: Flaubertov roman, vir: dlib.....	14
Slika 5: Rubrika Aprovizijske stvari, vir: dlib.....	15
Slika 6: Mali oglasi, vir: dlib	16
Slika 7: Edinost 1918, vir: dlib.....	17
Slika 8: Edinost 1919, vir: dlib.....	18
Slika 9: Edinost 1920, vir: dlib.....	19

Kazalo tabel

Tabela 1: Število podlistkov po letnikih.....	36
Tabela 2: Število listov po letih.....	37
Tabela 3: Nadaljevalni podlistki po kategorijah	39

Priloge

Bibliografija po letnikih³¹

Leto 1912, letnik 37

Prokop Chocholoušek: Jug. Historičen roman. Poslovenil H. V. (št. 1–4, 6–10, 13–19, 21–28).

Leto 1911 (št. 199–243, 245–249, 251–264, 266–269, 271–275, 277–290, 292, 294–296, 298, 300–304, 306–308, 310, 311, 313–316, 318–331, 323, 324, 326–330, 334–337, 340–343, 345, 348–350, 356, 357, 359–362).

F. L. T.: Čitalnice na Slovenskem s posebnim ozirom na Trst in Lj (k lansnemu jubileju Slovanske čitalnice v Trstu in k letošnjemu jubileju 50-letnice Narodne čitalnice v Lj) (št. 6).

IV. koncert »Glasbene Matice« (št. 9).

-r.: Naše gledališče (št. 23).

Alexander Dumas: Vitez iz Rdeče hiše (Le Chevalier de Maison Rouge). Roman iz časov francoske revolucije. Prevel Ferdo Perhavec (št. 29–35, 37–45, 47, 49–60, 62–65, 67–87, 89–93, 95–106, 108, 110–122, 124–127, 129, 130, 132–134, 136–141, 143, 144, 146/147, 149–151, 153–156, 158, 160, 161, 163–165, 167–169, 171–180, 182–184, 186–188).

-r.: Naše gledališče. Slovenska opereta Parmove Caričine Amazonke (št. 30).

-r.: Naše gledališče. Caričine Amazonke (št. 31).

Marica Bartolova: 25-letnica tržaške ženske podružnice in g.ica Milka Mankočeva v Slovanski čitalnici (št. 35).

Rajner: Papà eksclenca. Drama v treh dejanjih Girolama Rovetta (k nocojšnji premijeri) (št. 42).

-r.: Naše gledališče (št. 44).

Leon Dragutinovič: Jesenski manevri. Opereta v treh dejanjih. Spisal Karol Bakony. Vglasbil Emerik Kalman. K nocojšnji premijeri v slovenskem gledališču (št. 60).

-r.: Naše gledališče. Jesenski manevri (št. 63).

Leon Dragutinovič: Sherlock Holmes. Detektivska komedija v štirih dejanjih. Po Conan Doyleu spisal Ferdinand Bonn. (K današnji premijeri) (št. 69).

³¹ S sivo bravo sem označila polleposlovna besedila, torej knjižna poročila, ocene.

Assumptio B. M. V. (Vnebovzetje blažene Device Marije.) Prvi slovenski oratorij; komponiral P. Hugolin Sattner. Prvič izvajan 13. 3. 1912 (št. 77, 79, 80).

Kornevilski zvonovi. Komična opereta v treh dejanjih s štirimi slikami. Spisala Chivot in Dury. Vglasbil Planquete. K današnji predstavi (št. 84).

Rajner: Ivanka Mekindova. K njenemu nocojšnjemu poslovilnemu večeru (št. 91).

-r.: Grof Luksenburški. K današnji premijeri v našem gledališču (št. 98).

-r.: Grof Luksenburški. Opereta v treh dejanjih. Spisala A. M. Willner in rob. Bodanzky. Uglasbil Fran Lehár (št. 100).

Povodni mož. Balada za soli, zbor in orkester. Uglasbil Viktor Parma. Besede Franceta Prešerna (št. 111).

Jeftejeva prisega. V Trstu prvič izvajana na koncertu tržaške podružnice »Glasbene Matice«, v soboto, 4. maja 1912 (št. 118).

P. Hugolin Sattner k izvajanju Jeftejeve prisega na koncertu tržaške podružnice »Glasbene Matice« v Trstu, v soboto, 4. maja 1912 (št. 121).

Glose k veseličnemu sporedu CM podružnice v Rojanu, 5. maja 1912 (št. 124).

V. koncert podružnice Glasbene Matice (št. 127).

Jugoslovanske vaške slike. K današnjemu koncertu ženske podružnice družbe sv. Cirila in Metoda v dvorani tržaškega Narodnega doma (št. 132).

Utva: Bob (št. 146/147).

Spomini na praške slavnosti (št. 190, 191, 193–199, 201, 203–205).

O pasjih dneh. Iz časnikarskega življenja (št. 209–214).

Ksaver Šandor Gjalski: Osvit. Slike iz tridesetih let. Prevel A. E. (št. 217, 218, 220, 222–224, 228–233, 235–239, 242–249, 251–253, 257–260, 263–265, 267, 269, 271–273, 275, 276, 278–280, 283, 285–294, 296–303, 305, 308, 313–322, 324, 325, 327–329, 332, 334–336, 338, 339, 341–343, 345–350, 352–363).

Leon Dragutinović: Slovensko gledališče v Trstu (št. 248–252, 254, 255, 257).

Moloh. Slika iz ruske revolucije. Spisal Lev Birinski. Preložil Etbin Kristan. K današnji premieri v slovenskem gledališču (št. 276, 278).

Črni madež. Veseloigra v treh dejanjih. Spisala Kadelburg in Presher. Prevel Fran Govekar. K premieri v slovenskem gledališču v Trstu (št. 286).

Cigan baron. Opereta v treh dejanjih. Po pripovedki M. Jokaja spisal J. Schnitzer. Uglasbil J. Strauss ml. K premieri v slovenskem gledališču v Trstu (št. 293).

Leon Dragutinović: Ljubezen bedi (L'amour veille). Veseloigra v treh dejanjih. Spisala Flers in Caillavet. K premieri v slovenskem gledališču v Trstu (št. 300).

Leon Dragutinović: Neznanka. Igrokaz v štirih dejanjih. Spisal Aleksander Bisson. K nocojšnji premieri v slovenskem gledališču v Trstu (št. 307).

Leon Dragutinović: Balkanska carica (št. 314).

Niko: Iz mojih balkanskih spominov (št. 317).

Leon Dragutinović: Ločena žena. Opereta v treh dejanjih. Spisal Viktor Leon. Uglasbil Leo Fall. K današnji premieri v slovenskem gledališču v Trstu (št. 318).

V nižavi. Drama v treh dejanjih. Spisal Don Angelo Gulmera. K nocojšnji predstavi v slovenskem gledališču v Trstu (št. 332).

V. Š.: Koncert Saše Culbertsona (št.336).

Dobri prijatelji. Veseloigra v štirih dejanjih. Spisal Victorien Sardou. K današnji premieri v slovenskem gledališču v Trstu (št. 346).

Leon Dragutinović: Nikola Šubič Zrinjski. Opera v treh dejanjih (8 slikah). Po Körnerjevi drami spesnil Hugo Badali. Uglasbil Ivan pl. Zajc. K današnji premieri v slovenskem gledališču v Trstu (št. 356).

Leto 1913, letnik 38

Ksaver Šandor Gjalski: Osvit. Slike iz tridesetih let. Prevel A. E. (št. 1–14).

Leon Dragutinovič: Nepošteni. Drama v treh dejanjih. Spisal Girolamo Rovetta. K današnji premijeri v slovenskem gledališču v Trstu (št. 5).

Leon Dragutinovič: Marko Vuškovič v Trstu. K njegovemu nocojšnjemu gostovanju v slovenskem gledališču (št. 8).

Alexander Dumas: Akta. Zgodovinski roman iz Neronovih časov. Prevel P. P. (št. 15, 16, 18–21, 23–27, 30–42, 44, 47–50, 52–56, 58, 59, 61, 62, 64, 66–71, 74–77, 79–89, 91–95, 97–100, 102–105, 107).

Leon Dragutinovič: Maškerada. Komedija v štirih dejanjih. Spisal L. Fulda. K nocojšnji predstavi v tržaškem slovenskem gledališču (št. 30).

Leon Dragutinovič: Ksenija. Opereta v enem dejanju. Spisala Güstl in Funtek. Uglasbil Viktor Parma. K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču (št. 40).

Zvonimir Dragutinovič: Naš dobri sodnik. Veseloigra v treh dejanjih. Spisal Aleksander Bisson. K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču (št. 47).

Leon Dragutinovič: V somraku. Rodbinska drama v treh dejanjih. Spisal Adolf Robida. K današnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču (št. 51).

Leon Dragutinovič: Rezervistova svatba. Vaudeville v štirih dejanjih. Spisala Durn in Chivot. Uglasbil Jurij Stern. K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču (št. 54).

Leon Dragutinovič: Irma Polakova. K nocojšnjemu gostovanju v tržaškem slovenskem gledališču (št. 61).

Leon Dragutinovič: Dolarska princezinja. Opereta v treh dejanjih. Spisala M. A. Willner in Fritz Grünbaum. Vglasbil Leo Fall. K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču (št. 68).

Leon Dragutinovič: Psyche. Komedija v treh dejanjih. Spisal Ivo conte Vojnovič. K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču (št. 72).

Lepa Helena. K premijeri Offenbachove operete v našem gledališču (št. 81).

Leon Dragutinovič: Lepa Helena. Opereta v treh dejanjih. Spisala Mellhac in Halevy. Vglasbil Jacques Offenbach. K jutrišnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču (št. 82).

B. Smetana: Libuša. H koncertu podružnice Glasbene Matice v Trstu, v soboto, dne 12. t. m. (št. 98).

Anton Foerster: Turki na Slevici. H koncertu podružnice »Glasbene Matice« v soboto, dne 12. t. m. (št. 99, 100).

Prodana nevesta. Komična opera v treh dejanjih. Po libretu K. Sabine uglasbil B. Smetana. K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču (št. 103).

-r.: K poslovilnemu večeru g. Rajnerja (št. 122).

Dr. Antonin Dvořák: Mrtvaški ženin. (H koncertu ljubljanske Glasbene Matice v soboto, 10. t. m.) (št. 127).

Josip Vandot: Metka in njen greh (št. 107–145).

Koncert ljubljanske Glasbene Matice (št. 131).

Izobčenka. Kriminalni roman. Iz angleščine prevel Ivan Dolenc (št. 146–175, 178–180, 183–208, 209, 210, 212–216, 218–230, 232, 234, 235, 237–244).

M. A – č.: K nastopu Trž. sokolske župe (št. 175–177).

Vatroslav Holz. K njegovim 70-letnici (št. 213).

Octave Feuillet: Prisega (št. 244–246, 248–251, 253–265, 267–274, 276, 277).

M. K.: Glasbena šola podružnice Glasbene Matice v Trstu. (K začetku šolskega leta 1913–1914) (št. 248).

M. Ambrožič: Važnost telovadnih prostorov (št. 249, 251–253).

Ernest Remin: Norec vojvodinje. Florentinska novela (278, 279, 281–285, 287, 288, 290, 291, 293–299, 301–305, 307, 308, 310–318, 320, 322, 323).

Leon Dragutinović: Morala gospe Dulske. Komedija v treh dejanjih. Spisala Gabrijela Zapoljska. (K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču) (št. 283).

Leon Dragutinović: Logarjeva Krista. Opereta v treh dejanjih. spisal K. Buchbinder, vglasbil G. Jarno (št. 294).

Boris C.: Na tisto tiho domovanje (št. 303).

Leon Dragutinović: Čarostrelec. Romantična opera v treh dejanjih (5 slikah). Spisal F. Kind. Uglasbil Karel Marija pl. Weber. (K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču) (št. 310).

Leon Dragutinović: Sreča v zatišju. Igrokaz v treh dejanjih. spisal Herman Sudermann. (K nocojšnji premijeri v tržaškem slovenskem gledališču) (št. 331).

Ljudska predavanja Slovanske čitalnice (št. 340).

Xavier de Montépin: Rdeči mlin. Roman (št. 323–329, 331–334, 336–345).

Leto 1914, letnik 39

Xavier de Montépin: Rdeči mlin. Roman (št. 2–25, 27–32, 34–40, 42–53, 55–107, 109–150, 152–156, 158–163, 165–209).

Josip Toplak: Slovensko gledališče. K premijeri Gospod Senator (št. 28).

Vš. Ip.: Par besedi. (K nocojšnjemu glasbenemu večeru naše Glasbene Matice v Narodnem domu v Trstu) (št. 41).

Glasbeni večer tržaške podružnice Glasbene Matice (št. 44).

Josip Toplak: V plamenu revolucije. (K današnji premijeri v slovenskem gledališču v Trstu) (št. 52).

Mikula Letič: Nedeljsko pismo (št. 63, 70, 76, 83).

Mikula Letič: Ponedeljsko pismo (št. 91, 98).

Dr. I. M. Č.: Peta javna produkcija gojencev Glasbene Matice v Trstu (št. 164).

Vihar in tišina. Prevel iz latinščine M. C. (št. 209–272).

Gustave Flaubert: Madame Bovary. Roman (št. 273–332).

Dr. I. M. Č.: K današnji gledališki predstavi (Legionarji) (št. 294).

Leto 1915, letnik 40

Gustave Flaubert: Madame Bovary. Roman (št. 1, 3–41, 43–54, 56–61, 63–76).

Dr. I. M. Č.: Koncert ženske CM podružnice (št. 10).

Josip Vandot: Maksu Coticu ob njegovem 25-letnem jubileju (št. 24).

Xavier de Montépin: Grešnice. Roman (št. 77, 78, 80–160, 162–167, 169–196, 198–202, 204–209, 211–213, 215–224, 226, 228, 230, 232–244, 246–253, 255–261, 262–265, 267–269, 272, 273, 275, 277, 279, 281, 282, 284, 286–289, 292, 293, 295, 296, 302, 304–306, 309, 310, 312, 314, 316, 317, 319, 321, 323–325, 327, 330, 331, 335, 337–346, 349, 351, 352, 354–360, 362).

Leto 1916, letnik 41

Xavier de Montépin: Grešnice. Roman (št. 1–6, 8, 10, 11, 13, 15, 18, 21–26, 28, 30, 31, 33–38, 41, 42, 45, 47, 49, 52, 59).

Njegova kontoristka (št. 9, 16, 17).

Ciril Petrovec: Utva: Kraguljčki. Založila in izdala knjigarna J. Štoka v Trstu (št. 44).

Knjige Družbe svetega Mohorja (št. 51).

Y.: Soča braniteljica (št. 51).

F. P.: Zločini reševalcev »neodrešenih« pokrajin (št. 58).

Par nobile fratrum. (Predpustna zgodba, žalostna toda resnična) (št. 71, 72).

Avgust Šenoa: Lepa Anka (št. 83–87, 89, 91, 92, 94, 95, 97–101, 103–105, 108, 114, 117, 119–121).

M. Bartolova: Utva: Kraguljčki. Založila in izdala knjigarna J. Štoka (št. 93).

Avgust Šenoa: Prima donna. Iz italijanskega življenja (št. 124, 127, 128, 133–135, 138, 140–142, 144–150, 153, 155).

-r.: V kraljestvu palčkov (št. 155, 157).

Avgust Šenoa: Trikrat pomaga Bog (št. 156, 159–161, 164, 166–169, 171–177).

H. V.: Soči (All' Isonzo) (št. 162).

Iv.: V delavnico tvojo sem zrl ... Iz »zakulisnega življenja« naše mladine (št. 162).

Molčanje. Iz ruščine Leonide Andrejevega (št. 178–180, 183–187).

Josip Vandot: Begunci (182, 189, 190, 196, 197, 203, 204, 210, 211, 217, 218, 231, 232, 238, 239, 245–247, 259, 260, 266, 267, 280, 287, 294, 301, 307).

Laž. Iz ruščine Leonide Andrejevega (št. 188, 191, 192, 194, 195).

Mučeniki srca. Iz madjarščine M. Jókai-a (št. 199–202, 206–209, 214, 216, 220–223, 227–230, 233, 237, 240, 241).

Kremenova: Tržaške slike (224, 225).

Kremenova: Spomini na hrib Kalvarijo pri Gorici (št. 232).

Naja. Prevedeno iz hrvaščine Ksaverja Šandor-Gjalskega (št. 244, 250, 251, 253, 256).

Zadnje ure v Gorici – ure groze! (št. 252).

Njegov čas. Roman. Iz angleškega (št. 261, 263–265, 268, 270–274, 276–279, 281–284, 286, 288, 290–293, 295, 299, 300, 302–304, 306, 308, 309, 311–316, 318, 320–324, 329, 331, 333–336, 338, 339, 343–346, 348, 351–354, 357–363).

-r.: V kraljestvu palčkov. Bajka v treh dejanjih. Spisal Josip Ribičič, pevske točke uglasbil Ivan Grbec (št. 344, 355).

Leto 1917, letnik 42

Njegov čas. Roman. Iz angleškega (št. 1–8).

Ne sodite ...! Roman (št. 8–26, 28–31, 33–52, 54–71, 73, 74, 77–94).

Evgen Chavette: Milijonar, ki je izginil. Roman (št. 94, 96–163, 165–167, 169–183, 185–201, 203–218, 220–240, 242–281, 283–285, 287–313, 315, 317–328).

Danijel Lesucur: Slovanska strast. Roman (št. 329–341, 343, 344, 346–351, 353–361).

Leto 1918, letnik 43

Danijel Lesucur: Slovanska strast. Roman (št. 1–16, 18–23, 25–30, 32–38, 40–45, 48–52, 54–81, 83–86, 89–95).

Dr. Joža Lovrenčič: Vstajenje. Prizor na današnji Krekovi slovesnosti (št. 65).

Ali so ptički! Amerikanska sličica (št. 95–101).

Pustolovčevi zapiski. Roman. Iz francoskega prevedel A. R. (št. 102–121, 123–144, 146–156, 158, 159, 161, 162, 164–170, 172–184, 186, 188–191, 193–198, 200–206, 208, 210, 211, 213–217, 219–226, 228–231, 233–243, 245, 246, 248, 250–252, 254, 256–259, 261–263, 265, 266, 268, 271, 272).

Milan Skrbinšek: Slovenska dramatična šola (št. 157).

M. Skrbinšek: Alfred Baron Berger: Povest o malem Janezu in njegovem velikem življenjskem načrtu. Avtoriziran prevod iz knjige Meine Hamburgische Dramaturgie (št. 160).

M. Jerkič: Moji vtisi iz dobe vojne (št. 161, 162, 168, 169, 174–176).

Janko Maierboier, župnik – infranterist: Tedaj! (št. 170).

Marija Kmetova: Neverjetna zgodba iz neverjetnih časov ali ravnateljstvo kr. hrv. gledališča in stradajoči otroci (št. 180).

Adriaticus: »Um die Jugoslavija. Eine Apologie Vondr. Alexies Ušeničnik. Theologieprofessor« (št. 261).

Slovensko gledališče v Trstu (št. 274).

Spitignjev: Fran Ksaver Meško (št. 279).

J. S.: Slovensko gledališče (št. 281).

Milan Skrbinšek: Slovensko gledališče (št. 290).

Slovensko gledališče (št. 328).

-c.: Razgovor za kulisemi (št. 332).

Leto 1919, letnik 44

I. D.: Umor v Sarajevu. (Dostavki k dr. J. A. Žibertovim odkritjem v knjigi »Der Mord von Sarajevo und Tizzas Schuld an dem Weltkrieg«) (št. 19, 20, 22–24).

K. M.: Koncert podružnice Glasbene Matice v soboto, 15. svečana 1919 (št. 44).

Anton Foerster. Slavnostni govor ob proslavi Foersterjeve 80-letnice v Narodnem domu v Trstu, dne 15. februarja 1919 (št. 46).

Slovensko gledališče (št. 53).

Milan Skrbinšek: Japonska duša (K uprizoritvi štiridejanske drame »Tajfun« iz življenja Japoncev – na odru slovenskega tržaškega gledališča) (št. 57, 60).

Dr. Volavšek: Boj proti jetiki (74–77).

Osvald Alving. (K premieri H. Ibsenove drame »Strahovi«) (št. 81).

M. C. –t-č: Strahovi (št. 91).

Dr. Volavšek: Sončne kopeli (št. 93).

Stano Kosovel: Beseda o gledališču (št. 99).

Ivan Orbec: Vsem, ki ste željni lepote! (št. 103).

M. Arcibašev: Nikolaj Sevirjov. Poslovenil M. A.-č (št. 105, 109–138).

Utva: Iz ciklusa: Počitniške slike (št. 109).

Stanko Kolemen: Žije in bitje veleuma Ksenila Vrškeckega (št. 139–144).

Ivo Vojnović: Rose Mery. Prevedel M. C.-č (št. 146–151, 153–164).

Apaš (št. 156).

Ivo Vojnović: Čemu? Prevedel M. C.-č (št. 165–182).

Kako si je Mihael Romanov izbral nevesto. Črtica iz ruske zgodovine (št. 183).

Ivan Albreht (Književni Jug): Iz dnevnika (št. 184, 185).

Vsakdanja zgodba. Danska povest. Prevedel M. C.-č (št. 186–202).

Avgust Šenoa: Ilijeva oporoka. Prevedel M. C.-č (št. 203–225, 227–240, 242–262, 264, 265, 267, 268).

Ivan Baloh: Popotnik (št. 216, 217).

Ivan Baloh: Slepec (št. 230, 231).

Ivan Baloh: Nekrolog (št. 244, 245).

Ivan Baloh: Časten občan. Humoreska (št. 258, 259).

Ivan Baloh: Moj gozd (št. 265, 266).

Avgust Šenoa: Za staro pravdo. Seljačka buna. Zgodovinska povest iz XVI. stoletja (št. 268–271, 274–286, 288–298, 300–302, 304, 305, 307, 310–324, 326–332, 334, 336–338, 340–345, 347, 349–351, 353, 354).

Ivan Baloh: Amerikanski dolarji. Humoreska (št. 272, 273).

Pod bičem Bele Kuna. Iz francoščine prevel V. P. (št. 286–290).

Altruist (št. 307).

Ivan Baloh: Ukradeni uhani (št. 313, 314, 320, 321).

Vtiski s prvega kongresa Jugoslovanskih časnikarjev (št. 332).

Leto 1920, letnik 45

Avgust Šenoa: Za staro pravdo. Seljačka buna. Zgodovinska povest iz XVI. stoletja (št. 1–8, 10, 11, 13, 15–19, 21–27, 29–31, 34–36, 38, 40, 42–59, 61–63, 66–75, 80–82, 86, 89, 90, 94–98, 105–118, 122, 124).

Damir Feigel: Božične misli (št. 10).

Igor Gavrilovič: Listi v vetru (št. 16).

Damir Feigel: Na murvi (št. 22).

Damir Feigel: Prašič. Humoreska (št. 40).

Damir Feigel: Pravljica o nečem (št. 64).

Damir Feigel: Zakaj pa ne? Pravljica (št. 76).

N. M.: Koncert tržaške Glasbene Matice (št. 92).

Damir Feigel: Odškodnina. Pravljica (št. 99, 104).

Avgust Šenoa: Branka. Poslovenil M. C.-č (št. 125–147, 149, 151–161, 163–165, 167–169, 171, 172, 174, 176–178, 181, 182, 184, 185, 187–221).

Damir Feigel: Odkrij srce! (št. 149, 150).

Damir Feigel: Sedminski sistem. Groteska (št. 162).

Rajko Kiauta: Izmišljena resnica. (št. 182).

Srečko Kosovel: Branku Jegliču (št. 195).

Josip Jurca: Za naša krajevna imena (št. 201).

Gautier Bohinec: K poglavju o krajevnih imenih (št. 207).

Josip Jurca: Bovec (št. 222).

Damir Feigel: Poravnava (št. 223–225).

Danilo Šimunović: Tujinec (št. 226–238, 240, 241, 243, 246–250, 254–256, 258–262, 264–272).

Josip Jurca: Dutovlje (št. 239).

Damir Feigel: Strahovi (št. 245, 251).

Seznam avtorjev³²

-c – neznano,

Alexander Dumas – francoski pisatelj,

Anton Foerster – slovenski skladatelj in dirigent češkega rodu,

Avgust Šenoa – hrvaški pisatelj in pesnik,

Boris C. – neznano,

Ciril Petrovec – slovenski avtor,

Damir Feigel – slovenski pisatelj,

Danijel Lesucur – neznano,

Danilo Šimunović – neznano,

dr. Antonín Dvořák – neznano,

dr. I. M. Č. – neznano,

dr. Joža Lovrenčič – slovenski pesnik in pripovednik,

dr. Volavšek – neznano,

Ernest Remin – francoski pisatelj,

Evgen Chavette – francoski pisatelj,

F. L. T. – Ferdinand Lev Tuma,

F. P. – Ferdo Kleinmayer pl.,

Gautier Bohinec – slovenski avtor in prevajalec,

Gustave Flaubert – francoski pisatelj,

H. V. – neznano,

I. D. – neznano,

Igor Gavrilovič – neznano,

³² Podpise avtorjev sem prepisala iz podlistkov, psevdonime in inicialke sem razreševala s pomočjo Kocijanovih knjig.

Iv. – mogoče Adolf Ivančič,
Ivan Albreht – slovenski pisatelj, pesnik in publicist,
Ivan Baloh – slovenski pisatelj, pesnik in duhovnik,
Ivo Vojnovič – hrvaški pisatelj,
Ivan Orbec – neznano,
Josip Jurca – slovenski prevajalec,
J. S. – mogoče Ivan Lah,
Josip Toplak – neznano,
Josip Vandot – slovenski mladinski pisatelj,
K. M. – Franc Walland,
Kremenova – Marija Skrinjar, rojena Manfreda,
Ksaver Šandor Gjalski – hrvaški pisatelj, pravo ime Ljubo Babić,
Leon Dragutinovič – hrvaški gledališki igralec in režiser, od leta 1910 do 1914 umetniški vodja gledališča v Trstu,
M. Arcibašev – Mihail Petrovič Arcibašev,
Marica Bartolova/M. Bartolova – slovenska pisateljica, urednica ter učiteljica,
M. A. –č – mogoče Matej Andrejevič Ternovec,
M. Ambrožič – neznano,
M. C. –t-č. – neznano,
Marija Kmetova – slovenska pisateljica,
M. Jerkič – neznano,
M. K. – Minka Govekar,
Mikula Letič – pravo ime Fortunant Mikuletič,
M. Skrbinšek/Milan Skrbinšek – slovenski gledališki pisatelj, režiser, igralec in pedagog,
Niko – mogoče Niko Ninič,

N. M. – neznano,
Octave Feuillet – francoski pisatelj,
Prokop Chocoušek – češki novinar in pisatelj,
-r. – predvidevam, da Rajner,
Rajko Kiauta – neznano,
Rajner – neznano,
Spitignjev – Vojeslav Mole,
Srečko Kosovel – slovenski pesnik,
Stanko Kolemen – neznano,
Stano Kosovel – slovenski pesnik, novinar in publicist,
Utva – Ljudmila Prunk,
V. Š. – neznano,
Vš. Ip – neznano,
Zvonimir Dragutinovič – Leonov sorodnik,
Xavier de Montépin – francoski pisatelj,
Y. – neznano.

Izjava

Spodaj podpisana Doroteja Piber izjavljam, da sem avtorica magistrske naloge Motiv vojne v časopisu Edinost (1912–1920). Hkrati izjavljam, da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

S svojim podpisom zagotavljam, da sem magistrsko nalogo naredila samostojno, pod mentorstvom red. prof. dr. Mirana Hladnika, in dovoljujem njeno objavo na spletu.

Doroteja Piber